

Noora Kylmäkorpi Pinja Puha Maarit Veijonen

Kasvokkain-seminaari kriisityöntekijöille

Lapsen kohtaaminen ja tukeminen perheväkivaltatilanteen jälkeen

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Noora Kylmäkorpi, Pinja Puha, Maarit Veijonen Kasvokkain-seminaari kriisityöntekijöille: Lapsen kohtaaminen ja tukeminen perheväkivaltatilanteen jälkeen 37 sivua + 7 liitettä 28.10.2011
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaajat	Lehtori Seija Mäenpää Lehtori Eija Raatikainen
<p>Tämä toiminnallinen opinnäytetyö käsittelee lapsen kohtaamista ja tukemista perheväkivaltatilanteen jälkeen. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kanssa, ja sen aihe on lähtöisin työelämän tarpeesta. Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esiin yksi keino, jonka avulla voidaan jo olemassa olevia tietoja, taitoja ja kokemuksia jakamalla tukea sosiaalialan työntekijöiden kykyä toimia heidän työtehtävissään. Opinnäytetyön tavoitteena on tätä keinoa hyödyntäen tukea kriisityöntekijöitä lapsen kohtaamisessa akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen tausta rakentuu kriisityötä, perheväkivaltaa, lapsen kehitystä sekä lapsen kohtaamista ja tukemista käsittelevistä aineistoista. Teoriatiedon kokoamisen lisäksi toteutettiin kolme ryhmähaastattelua Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen, Espoon sosiaali- ja kriisipäivystyksen sekä Helsingin kriisipäivystyksen työntekijöille. Ryhmähaastatteluiden avulla haluttiin saada tietoa erilaisista toimintatavoista lapsen kanssa tehtävässä kriisityössä.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteeseen pyrittiin vastaamaan suunnittelemalla ja toteuttamalla aihetta käsittelevä vuorovaikutuksellinen ja osallistava Kasvokkain-seminaari Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksessä työskenteleville kriisityöntekijöille. Seminaariin kutsuttiin myös Espoon ja Helsingin kriisityöntekijät. Seminaari rakentui teoriakokonaisuuksien esittämisestä sekä niiden ympärille suunnitelluista käytännön harjoituksista. Osallistuneilta saadun palautteen mukaan seminaarin vuorovaikutuksellinen yhdessä oppiminen sekä tiedon jakaminen ja kertaaminen tukivat heidän kykyään toimia tilanteessa, jossa kohdataan lapsi perheväkivaltatilanteen jälkeen. Lisäksi aihe koettiin erittäin tärkeäksi ja ajankohtaiseksi.</p> <p>Opinnäytetyön näkökulma on jo olemassa olevien tietojen ja taitojen hyödyntämisessä uuden tiedon tuottamisen sijaan. Työssä kuvattu Kasvokkain-seminaarin suunnittelu- ja toteutusprosessi on sovellettavissa kriisityön lisäksi muillakin sosiaalialan osa-alueilla. Myös opinnäytetyön teoreettinen asiasisältö on hyödynnettävissä, sillä aihealueet koskettavat paitsi kriisityöntekijöitä, myös muita sosiaalialan ammattilaisia.</p>	
Avainsanat	kohtaaminen, kriisityö, lapsi, perheväkivalta, seminaari

Authors	Noora Kylmäkorpi, Pinja Puha and Maarit Veijonen
Title	Face to Face -Seminar to Crisis Workers: Encountering and Supporting a Child After Domestic Violence
Number of Pages	37 pages + 7 appendices
Date	Autumn 2011
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Seija Mäenpää, Senior Lecturer Eija Raatikainen, Senior Lecturer
<p>Our practice-based thesis was about encountering and supporting a child after domestic violence. Our study was conducted in close co-operation with crisis workers of the City of Vantaa Social and Crisis Emergency Center. The purpose of our study was to show one way to support social services practitioners' in their work. The goal of our study was to support the crisis workers by sharing existing knowledge of encountering a child after a domestic violence incident.</p> <p>As a theoretical framework we used acute crisis, crisis care, domestic violence, child development and encountering. We also interviewed crisis workers of the City of Vantaa Social and Crisis Emergency Center as well as crisis workers of the City of Espoo Social and Crisis Emergency Center and the City of Helsinki Crisis Emergency Support. The purpose of the interviews was to get information about how they worked with the child in an acute crisis.</p> <p>We tried to reach our goal by organizing a Face to Face -seminar to the crisis workers of the City of Vantaa Social and Crisis Emergency Center. Also the crisis workers from Helsinki and Espoo were invited. In that seminar we presented the theories about encountering and supporting a child in an acute crisis after domestic violence. During the seminar we had also some practical rehearsals of the topic. After the seminar we asked for feedback about the day, and the participants felt that the topic of the seminar was very important and current. They also felt that the interactive way to share and revise the knowledge supported them encountering the child in an acute crisis after a domestic violence incident.</p> <p>The viewpoint of our practice-based thesis is the significance of using existing knowledge to support social services practitioners in their profession. The planning and executing process of the Face to Face -seminar described in our study is applicable in crisis care as well as elsewhere in the field of social services. Also the theoretical content of our study is usable not only for the crisis workers but also for other social services professionals.</p>	
Keywords	child, crisis care, domestic violence, encountering, seminar

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tausta, tarkoitus ja tavoitteet	2
3	Lapsi akuutissa kriisissä ja perheväkivallan uhrina	4
3.1	Akuutti kriisi ja sen tunnusmerkit	5
3.2	Lapsi perheväkivallan uhrina	7
4	Lapsen kehitys	9
4.1	Keskilapsuus	10
4.2	5–6-vuotias lapsi	11
4.3	7–9-vuotias lapsi	12
4.4	10–12-vuotias lapsi	13
4.5	Leikin ja luovan toiminnan merkitys lapsen kehityksessä	14
5	Kohtaaminen	15
5.1	Kohtaamisen määritelmä	15
5.2	Lapsen kohtaaminen	16
5.3	Ammattilaisen ja lapsen välinen kohtaaminen	17
6	Lapsen tukeminen perheväkivaltatilanteen jälkeen	18
6.1	Lapsen tukeminen kriisitilanteessa	18
6.2	Ammattilaisen ilmaisujen merkitys	19
6.3	Ammattilaisen ja lapsen välisen keskustelun merkitys	20
7	Seminaarin suunnittelu	21
7.1	Konstruktivistinen oppimiskäsitys ohjaamassa seminaarin suunnittelua	22
7.2	Erilaiset oppimistyylit ohjaamassa seminaarin suunnittelua	24
8	Seminaarin toteutus	25
9	Arviointi	27
9.1	Kasvokkain-seminaarin arviointi	27
9.2	Opinnäytetyöprosessin arviointi	29
10	Pohdinta	32

Liitteet

Liite 1. Kasvokkain-seminaarin suunnittelu- ja toteutusprosessi

Liite 2. Kasvokkain-seminaarin PowerPoint-esitykset

Liite 3. Kasvokkain-seminaarin aikataulu

Liite 4. Kuvia Kasvokkain-seminaarista

Liite 5. Harjoitus 1

Liite 6. Harjoitus 2

Liite 7. Palautekysely

1 Johdanto

Kriisityö on melko tuore sosiaalialan ilmiö Suomessa, joten niin uusien kuin vanhojenkin tietojen ja taitojen hyödyntäminen on merkittävää kriisityön kehittymisen kannalta. Tämän opinnäytetyön aiheena on 5–12-vuotiaiden lasten kohtaaminen ja tukeminen akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen. Työ on toteutettu yhteistyössä Vantaan kaupungin sosiaali- ja kriisipäivystyksen kanssa. Opinnäytetyön aihe lähti työelämän tarpeesta saada tietoa ja hyviä käytänteitä lapsen kanssa tehtävään kriisityöhön perheväkivaltatilanteen jälkeen. Tarpeesta muodostui opinnäytetyön tavoite tukea kriisityöntekijöiden kykyä toimia tilanteessa, jossa kohdataan lapsi ja tuetaan häntä perheväkivaltatilanteen jälkeen.

Opinnäytetyön näkökulma on jo olemassa olevien tietojen ja taitojen hyödyntämisessä uuden tiedon tuottamisen sijaan. Aikaisemmissa sosiaalialan opinnäytetöissä on pääasiassa keskitytty uuden tiedon ja uusien tuotosten tai käytänteiden tuottamiseen. Uuden tuottamisen sijaan jo olemassa olevien tietojen, taitojen ja kokemusten hyödyntäminen voi olla näkökulmana yhtä merkittävä.

Opinnäytetyö on toiminnallinen, ja se pyrkii palvelemaan Hanna Vilkan ja Tiina Airaksisen (2003) toiminnallisen opinnäytetyön määritelmän mukaisesti ammatillisessa työssä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista ja toiminnan järjestämistä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi. Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämälähtöinen, käytännönläheinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu ja riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava. (Vilka – Airaksinen 2003: 9–10.) Tämän opinnäytetyön toiminnallinen osuus on seminaarin järjestäminen kriisityöntekijöille. Seminaarin tarkoitus ja sisältö ovat lähtöisin yhteistyötahon tarpeista, ja se suunniteltiin ja toteutettiin tiiviissä yhteistyössä kohderyhmän kanssa. Opinnäytetyön kokonaisuus rakentuu seminaarin suunnittelu- ja toteutusprosessista sekä sen raportoinnista ja arvioinnista.

Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöille järjestettiin osallistava ja vuorovaikutuksellinen seminaari, joka nimettiin opinnäytetyön aihealueen pääteemoista

esille nousseen termin mukaisesti Kasvokkain-seminaariksi. Seminaariin kutsuttiin myös Helsingin ja Espoon kriisityöntekijät. Yhden päivän mittainen seminaari koostui yhteistyötahon toiveiden mukaisesti lapsen kehitystä ja kohtaamista käsittelevistä teoriakokonaisuuksista. Lisäksi seminaarissa käsiteltiin aihealueen kannalta oleelliset teoriat perheväkivallasta ja lapsen tukemisesta akuutissa kriisitilanteessa. Luonteeltaan toiminnallinen ja keskusteleva Kasvokkain-seminääri sisälsi teoreettisen osuuden lisäksi monimuotoisia harjoituksia. Seminaarilla pyrittiin vastaamaan opinnäytetyön tavoitteeseen tukea kriisityöntekijöiden kykyä toimia tilanteessa, jossa kohdataan lapsi ja tuetaan häntä akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen.

Opinnäytetyön teoreettinen asiasisältö koskettaa kriisityöntekijöiden lisäksi myös muita sosiaalialan ammattilaisia, sillä perheväkivaltatilanteita ja kriisejä voidaan kohdata muissakin sosiaalialan työtehtävissä. Opinnäytetyö on tehty Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöille, mutta sen sisällön työstämisessä on otettu huomioon mahdollisuus hyödyntää aineistoa myös muilla sosiaalialan osa-alueilla. Opinnäytetyö ilmaisee yhden keinon, jonka avulla voidaan tukea sosiaalialan ammattilaisia heidän työssään.

2 Opinnäytetyön tausta, tarkoitus ja tavoitteet

Kriisityö perustuu Suomen terveydenhuoltolakiin, ja tämän opinnäytetyön lähtökohdat puolestaan mukailevat kriisityön periaatteita ja toimintatapoja. Salli Saaren (2003) mukaan kriisityössä käytettyjen toimintaperiaatteiden ja erityismenetelmien kehittäminen aloitettiin vasta 1980-luvulla. Ensimmäinen kunnallinen kriisiryhmä aloitti toimintansa Suomessa 1990-luvun alussa, ja vuoteen 1998 mennessä Suomeen oli kehittynyt kattava kunnallisten kriisiryhmien verkosto. (Saari 2003: 17–19.) Näin ollen kriisityön voidaan todeta olevan melko tuore sosiaalialan ilmiö Suomessa. Yhteistyötahon kanssa keskusteltaessa ilmeni niin käytännöllisen kuin tutkimuksellisenkin uuden sekä vanhan tiedon ja taidon suuri merkitys osana kriisityön kehittämistä.

Suomen terveydenhuoltolain (1326/2010) 27§ mukaan kunnan tulee järjestää asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tarpeellinen mielenterveystyö. Sen tavoitteena on yksilön ja yhteisön mielenterveyttä suojaavien tekijöiden

vahvistaminen sekä mielenterveyttä vaarantavien tekijöiden vähentäminen ja poistaminen. Kyseisessä laissa tarkoitettuun mielenterveystyöhön kuuluvat terveydenhuollon palveluihin sisältyvä ohjaus ja neuvonta sekä tarpeenmukainen yksilön ja perheen psykososiaalinen tuki. Laissa määritellään erikseen mielenterveystyöhön kuuluva yksilön ja yhteisön psykososiaalisen tuen yhteensovittaminen äkillisissä järkyttävissä tilanteissa. (Terveydenhuoltolaki 1326/2010 27§.)

Kriisityö on pääsääntöisesti suunnitelmallista ja tavoitteellista, mutta lyhytkestoista auttamista. Se voi sisältää palvelujen välittämistä, asiakastyötä, asiakkaan kokonaisvaltaista tukemista ja hoivaa. (Lindholm 1999: 65.) Kriisityön tavoitteena on saada järkyttävän tapahtuman aiheuttamat reaktiot hallintaan. Akuutti, ennaltaehkäisyyn pyrkivä kriisityö traumaattisten tapahtumien jälkeen on yhteisöllistä työtä. Siinä pyrkimyksenä on käsitellä traumaattinen kokemus kaikissa niissä yhteisöissä, joihin tapahtuma vaikuttaa. (Saari 2003: 108–109.) Traumalla tarkoitetaan fyysistä tai psyykkistä vauriota. Se jaotellaan yksittäisiin tai jatkuviin ja toistuviin traumatisoiviin tapahtumiin. (Toivio – Nordling 2009: 272.)

Opinnäytetyön yhteistyötahona toimii Vantaan kaupungin sosiaali- ja kriisipäivystyksen perhepalveluihin kuuluva psykososiaalisten palveluiden yksikkö, jonka tarkoituksena on antaa tukea ja apua äkillisissä elämän kriisitilanteissa. Palvelut ovat maksuttomia, ja yhteistyötä tehdään muiden viranomaisten ja vapaaehtoisauttajien kanssa. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen palvelumuotoja ovat puhelinpäivystys, asiakastapaamiset, jatkohoitoon ohjaaminen sekä jälkipuintien järjestäminen. (Vantaan Kaupunki 2011.) Opinnäytetyön kohderyhmänä olevat Vantaan kaupungin sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijät ovat koulutukseltaan psykiatrisia sairaanhoitajia, sosiaalikasvattajia, diakoniatyöntekijöitä tai sosionomeja. Lisäksi kaikki työntekijät ovat erikoistuneet mielenterveys- ja kriisityöhön.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan kriisityöntekijöillä tulee olla kokemusta ja koulutusta lasten ja nuorten kehityspsykologisista tarpeista, auttamiskeinoista ja kriisihoidosta, jossa koko perhe on huomioitu asianmukaisesti (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009: 37). Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen johtavan kriisityöntekijän Tiina Korvenrannan mukaan Vantaan kriisityöntekijöillä on ilmennyt

suuri tarve saada lisätietoa ja käytännön harjoitusta erityisesti 5–12-vuotiaiden lasten kohtaamiseen ja tukemiseen akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen. Useat työntekijät ovat mieltäneet nämä tilanteet haastaviksi ja epämukaviksi. Lisäksi työntekijät ovat kokeneet, että heillä ei ole tarpeeksi tietoa lapsen kehityksestä ja kohtaamisesta.

Opinnäytetyön tarkoitus on tuoda esiin keino, jonka avulla voidaan tukea sosiaalialan ammattilaisten kykyä toimia työssään. Tässä opinnäytetyössä kyvillä toimia tarkoitetaan sosiaalialan ammattilaisten tietoisuutta omista vahvuuksistaan sekä valmiuksistaan hyödyntää ja käyttää niitä työtehtävissään. Opinnäytetyönä toteutettu Kasvokkain-seminaari on yksi esimerkki keinosta, jolla sosiaalialan ammattilaisia voidaan tukea. Seminaarissa jaettiin ja kerrattiin jo olemassa olevia tietoja, taitoja, teorioita ja kokemuksia sekä toteutettiin erilaisia käytännön harjoituksia. Opinnäytetyön aihealueeseen perehdyttiin tutustumalla aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja teoreettiseen aineistoon. Lisäksi jo olemassa olevia tietoja, taitoja ja kokemuksia kartoitettiin ryhmähaastattelujen avulla. Ryhmähaastatteluja toteutettiin yhteensä kolme, ja niihin osallistui Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen, Espoon sosiaali- ja kriisipäivystyksen sekä Helsingin kriisipäivystyksen kriisityöntekijöitä. Teoriatiedon ja ryhmähaastattelujen pohjalta koottiin Kasvokkain-seminaarin sisältö. Opinnäytetyön tavoitteena on tätä keinoa eli seminaaria hyödyntämällä tukea kriisityöntekijöiden kykyä toimia tilanteessa, jossa kohdataan lapsi akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen.

3 Lapsi akuutissa kriisissä ja perheväkivallan uhrina

Kun lapsi joutuu osalliseksi perheväkivaltatilanteeseen, se on lasta traumatisoiva tapahtuma. Tällöin lapsi joutuu kokemaan elämässään kriisin. Opinnäytetyön kohderyhmänä olevat kriisityöntekijät kohtaavat lapsen hänen ollessaan akuutissa kriisissä. Näin ollen heidän tulee tietää akuutin kriisin tunnusmerkit, jotta he ymmärtävät millaisessa tilanteessa lapsi silloin on. Työntekijöiden on myös tiedettävä millä eri tavoilla lapsi voi joutua perheväkivallan uhriksi. Jotta seminaarin osallistujat ja opinnäytetyön lukijat pystyvät sisäistämään opinnäytetyön kokonaisuuden, tulee heidän tiedostaa sen aiheen kannalta keskeisimmät asiakokonaisuudet ja niihin liittyvät termit, sekä ymmärtää mitä ne tarkoittavat.

3.1 Akuutti kriisi ja sen tunnusmerkit

Kriisillä tarkoitetaan tilannetta, jolloin elämässä tapahtuu suuri muutos. Tähän muutokseen sopeutuminen on osa kriisiä. Se on terveeseen psyykkiseen toimintaan liittyvä väliaikainen vaihe, jolloin ihmisen psyyke on äärimmäisyyksien rajoilla. Tavanomaisesti ihmisen voimavarat riittävät ja tilanne tasapainottuu ajan kuluessa. Joskus voimavarat eivät kuitenkaan riitä, jolloin mielessä tapahtuu vahingollista kehitystä. Erilaisia kriisejä ovat kehityskriisit, elämäkriisit sekä akuutit kriisit. (Saari – Kantanen – Kämäräinen – Parviainen – Valoaho – Yli-Pirilä 2009: 9.) Akuutista kriisistä käytetään usein kolmea eri termiä, jotka ovat äkillinen kriisi, traumaattinen kriisi sekä akuutti kriisi. Opinnäytetyössä käytetään termiä akuutti kriisi. Puhuttaessa akuutista kriisistä termillä akuutti tarkoitetaan äkillistä, äkkiä alkanutta ja ajankohtaista (Koukkunen – Hosia – Keränen 2005: 43).

Akuutilla kriisillä tarkoitetaan järkyttävän tapahtuman käynnistämää psyykkistä sopeutumisprosessia (Saari ym. 2009: 11). Akuutti kriisi aiheutuu ennalta arvaamattomasta, äkillisestä ja voimakkaasti vaikuttavasta tilanteesta. Tämä tilanne aiheuttaa psyykkisiä reaktioita useimmiten sen takia, että yksilön tavanomaiset selviytymis- ja sopeutumiskeinot eivät ole riittäviä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009: 10.)

Akuutin kriisin tunnusmerkkejä ovat tapahtuman ennustamattomuus ja sattumanvaraisuus sekä tietoisuus omasta haavoittuvuudesta. Tapahtuman sattumanvaraisuudella tarkoitetaan sitä, että tapahtuman kulkuun ei välttämättä pystytä vaikuttamaan omalla käyttäytymisellä ja toiminnalla. Tapahtuman ennustamattomuus on psykologisesti merkittävin kriisin syntyyn vaikuttava tekijä, sillä sen myötä turvallisuuden tunne häviää, elämän ennakoimattomuus korostuu ja tulevaisuuteen suuntautuminen tulee mahdottomaksi. Kaikki tämä vahingoittaa ihmisen psyykeä. Akuutissa kriisitilanteessa oleva ihminen ei pysty vaikuttamaan omiin ajatuksiinsa ja tunteisiinsa. Äkillisille tapahtumille on ominaista, että käsitys maailmasta ja elämästä sekä sitä säätelevistä tekijöistä muuttuu tai kyseenalaistetaan. Akuuttiin kriisiin johtavat tapahtumat muuttavat myös elämänarvoja ja ihmishenkeä uhkaavat onnettomuudet korostavat ihmissuhteiden merkitystä. Äkillinen tapahtuma saattaa muuttaa elämänarvoja vuosiksi eteenpäin tai jopa koko loppuelämän ajaksi. Akuutissa kriisitilanteessa olevaa ihmistä pelottavat asiat, joita hän ei hallitse ja joihin hän ei voi

vaikuttaa. Siksi ihminen tarvitsee paljon tietoa ja ulkopuolista tukea kohdatessaan kriisin. (Saari ym. 2009: 13–19.)

Akuutin kriisin sopeutumisprosessi koostuu neljästä eri vaiheesta. Nämä vaiheet ovat psyykinen sokki, reaktiovaihe, työstämis- ja käsittelyvaihe sekä uudelleen suuntautumisen vaihe. Sopeutumisprosessin kestossa ja reaktioiden voimakkuudessa on runsaasti yksilöllisiä eroja. (Saari ym. 2009: 20.) Akuutin kriisin vaiheet eivät ole selvästi erillisiä, vaan useimmiten päällekkäisiä (Poijula 2008: 33). Opinnäytetyön kohderyhmänä olevat kriisityöntekijät tekevät kriisityötä lapsen kanssa hänen ollessaan useimmiten psyykkisessä sokkivaiheessa tai reaktiovaiheessa.

Lapsella akuutin kriisin vaiheet etenevät samoin kuin aikuisella (Saari ym. 2009: 64). Lapset ovat erityisen haavoittuvia traumaattisissa tilanteissa, ja he reagoivat siihen kehitysvaiheensa ja ikätasonsa mukaisesti (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009: 37). Iästä ja kehitystasosta riippumatta traumaattinen tapahtuma aiheuttaa lapselle aina turvattomuuden tunteen, ja lapsen turvallisuuden tarve on tapahtuman jälkeen ylikorostunutta. Tämä näkyy lapsen käyttäytymisessä fyysisen läheisyyden tarpeena sekä erilaisina pelkoina. Lasten ajattelutapa on minäkeskeinen, ja siksi lapset kärsivät usein syyllisyydentunnoista traumaattisten tapahtumien yhteydessä. Lapsen ajattelulle on tyypillistä lyhytjänteisyys ja konkreettisuus. Lapsen lyhytjänteisellä ajattelutavalla tarkoitetaan sitä, että lapsi ei pysty keskittymään pitkään samaan asiaan, jolloin lapsi ei reagoi yhtäjaksoisesti traumaattiseen tapahtumaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi olisi selvinnyt traumaattisesta tapahtumasta, vaan lapsi palaa käsittelemään aihetta uudelleen. Lapsi ajattelee asioita hyvin konkreettisesti myös akuutissa kriisitilanteessa, eli häntä voivat kiinnostaa tapahtumaan liittyvät yksityiskohtaiset ja aikuisille mahdollisesti merkityksettömiltä tuntuvat seikat. (Saari 2003: 252–262.)

Lapsi voi sokkivaiheessa reagoida voimakkaasti, lamautua tai jatkaa aikaisempaa toimintaansa, kuin mitään ei olisi tapahtunut (Poijula: 2008: 33). Käytännössä lapsi voi esimerkiksi huutaa hysteerisesti, tuijottaa kaukaisuuteen, keinutella itseään kuin horroksessa, nyyhkyttää lohduttomana tai vaikuttaa täysin kylmältä ja tyyneltä. Reagoi lapsi kuinka tahansa, hänen tulee tarvittaessa saada olla sokkivaiheessa rauhassa. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela – Huovinen 2008: 217). Reaktiovaiheessa erilaiset tunteet, kuten kaipaus, raivo ja pelot nousevat pintaan ja tapahtuma alkaa tulla lapsen

tietoisuuteen. Lapselle on ominaista pyrkiä välttelemään ikävästä tapahtumasta muistuttavia asioita. Lapsi saattaa myös käyttäytyä poikkeuksellisen levottomasti. Työstämis- ja käsittelyvaiheen aikana lapsi käy traumatisoivaa tapahtumaa läpi puheissaan ja leikeissään joko yksin tai ympäristöstään tukea hakien. Uudelleen suuntautumisen vaiheessa lapsi alkaa sopeutua uusiin olosuhteisiin. (Saari ym. 2009: 64.)

Akuuttiin kriisiin johtava järkyttävä tapahtuma aiheuttaa lapsessa erilaisia reaktioita. Lapset, jotka ovat iältään noin 5–6-vuotiaita voivat reagoida kuvaamalla tapahtumaa useita kertoja tai kyselemällä siitä. Tapahtuma näkyy usein myös lapsen leikeissä tai taantumisena ikätasoa nuoremman lapsen tasolle. Muita tämänikäisen lapsen reaktioita voivat olla ahdistuneisuus, välinpitämättömyys, ylivilkkaus, unihäiriöt sekä fyysiset oireet, kuten päänsärky ja vatsakivut. Noin 7–12-vuotiaat lapset voivat reagoida kertaamalla järkyttävän tapahtuman kulkua leikeissään ja puheissaan. Tämänikäiset lapset voivat olla myös ahdistuneita, pelätä uutta järkyttävää tapahtumaa, vaipua omiin ajatuksiinsa, olla ylivilkkaita ja pyrkiä ottamaan liikaa vastuuta tapahtumasta tai läheistensä elämästä. (Saari ym. 2009: 65.)

3.2 Lapsi perheväkivallan uhrina

Perheväkivalta ymmärrettiin pitkään käsitteenä, jolla viitattiin perheessä tapahtuvaan väkivaltaan. Nykyään perheväkivallan rinnalla käytetään myös termiä lähisuhdeväkivalta. (Ojuri 2006: 16.) Tässä opinnäytetyössä käytetään termiä perheväkivalta.

Perheväkivallalla tarkoitetaan perheessä tai muissa sukulaisuus- ja tuttavuussuhteissa tapahtuvaa fyysistä, henkistä, seksuaalista, hengellistä tai taloudellista laiminlyöntiä tai väkivaltaa. Väkivallan aiheuttajana voi olla puoliso, lapsen vanhempi, oma lapsi, lähisukulainen tai muu läheinen tuttava. Väkivallan kautta tekijä tavoittelee uhrin pelottelemista, alistamista, nöyryyttämistä ja vahingoittamista. Väkivalta on vallan väärinkäyttämistä, ja sen avulla kontrolloidaan toista ihmistä. (Ewalds 2005.)

Maailman terveysjärjestö määrittelee perheväkivallan tarkoitukselliseksi voiman ja vallan käytöksi. Se sisältää uhkaa tai tekoja, jotka voivat aiheuttaa vammoja, psyykkisiä ongelmia, kuoleman, kehityshäiriöitä, taloudellisia menetyksiä tai

perustarpeiden tyydyttämättä jättämisen. (Krug – Dahlberg – Mercy – Zwi – Lozano 2005: 21–24.) Perheväkivallalle on tyypillistä, ettei se tule ulkopuolisten tietoon samalla tavoin kuin muu väkivalta. Yhteiskunta ei miellä perheväkivaltaa samalla tavalla rikokseksi kuin tuntemattoman tekemää väkivaltaa. Perheväkivallan ympäristönä on usein oma koti ja tekijänä läheinen ihminen. Näiden piirteiden takia perheväkivalta on erityinen niin rikoksena, väkivallan muotona kuin kokemuksenakin. Perheväkivalta on pitkäaikainen prosessi, jossa väkivallan muodot voivat olla vaihtelevina yhdistelminä läsnä. Siihen liittyy paljon salailua, häpeää ja vaikenemista, eikä sitä haluta saattaa viranomaisten tietoon. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 18.)

Perheväkivalta on usein luonteeltaan sellaista, että siihen ei voida vaikuttaa omalla käyttäytymisellään tai toiminnallaan. Yleisesti väkivalta on usein ennustamatonta, mutta perheväkivalta ei välttämättä täytä äkillisen tapahtuman tunnusmerkkejä. Kriisiytyö ei yksin riitä lopettamaan pitkäkestoista väkivaltaa. Kriisiapu on kuitenkin tarpeen tilanteissa, joissa suhteessa esiintyy ensimmäistä kertaa väkivaltaa, väkivalta on erityisen järkyttävää tai kun lapsi on väkivallan kohteena tai altistuu sille. Väkivallan kohteeksi joutuneen uhrin kriisiprosessin erityispiirteitä ovat häpeän tunne ja vahva syyllisyys. Väkivalta ylittää aina itsemääräämisoikeuden rajat ja koettelee vahvasti ihmisen sisäistä ehyttä. Kriisiprosessin erityispiirteisiin kuuluvat myös voimakkaat pitkäkestoiset pelot. Pelkoja on vaikea hallita, ja niillä on taipumus voimistua ja laajeta. (Saari ym. 2009: 83–84.)

Lapsiin kohdistuvana väkivaltana pidetään monia kaltoin kohtelun muotoja, joita ovat muun muassa fyysinen väkivalta, psyykkinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Lisäksi lapsi voi olla kemiallisen väkivallan uhri, jos hänelle annetaan epätarkoituksenmukaisia päihteitä tai lääkkeitä. Lapsen laiminlyöminen luetaan myös väkivallaksi, jossa lapsen perustarpeet, turvallisuus, hoiva ja kasvatusta eivät toteudu. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 17.) Lapsi on osallisena perheväkivaltatilanteessa joko suoraan tai välillisesti. Lapsi voi olla joko väkivallan kohteena tai todistajana, tai häneen saattaa kohdistua väkivallan uhrin tunteiden purkautumista. (Stakes 2002: 11.) Lapselle on erittäin vahingollista nähdä jompaakumpaa vanhempansa pahoinpideltävän. Lapset ovat äärimmäisen lojaaleja vanhempiaan kohtaan ja asettuvat perheväkivaltatilanteissa usein uhrin puolelle, vaikka saattavat tulla itse pahoinpidellyiksi. Tilanteen jälkeen lapset yrittävät usein olla mahdollisimman

huomaamattomia ja odottavat tilanteen rauhoittumista. (Peltonen 2004: 77.) Perheväkivalta voi myös aiheuttaa perheessä ketjureaktion, jolloin se voi ilmetä muun muassa sisarusten keskinäisenä väkivaltana, lemmikkieläimiin kohdistuvana väkivaltana tai koulukiusaamisena (Stakes 2002: 11).

Perheväkivallassa kriisin aiheuttaa lapselle läheinen ihminen, jonka pitäisi olla huolehtiva ja turvallinen. Tekijän ja uhrin läheisyys lisää traumatisoituvuutta, sillä traumaattisesta kokemuksesta selviytymisen perusedellytys on päästä kriisin aiheuttajasta turvallisesti eroon. Mikäli perheväkivalta toistuu lapsen elämässä, normaali toipuminen hidastuu tai estyy. (Huhtalo – Kuhanen – Pyykkö 2003: 21–22.)

Aikuisella on jo identiteetti, joka trauman sitä uhatessa säilyy yleensä koskemattomana tai jonka voi rakentaa uudelleen. Lapsella taas ei aikuisen tavoin ole valmista sisäistä toimintamallia ja identiteettiä, joiden avulla hän kykenisi sulkemaan pahan minuutensa ulkopuolelle. Niinpä riskinä on väkivallan liittäminen omaan minuuteen, ja siitä voi tulla osa lapsen persoonaa. (Hammarlund 2010: 161.)

4 Lapsen kehitys

Kuten jo aiemmin todettiin, Sosiaali- ja terveysministeriön (2009) mukaan kriisityöntekijöillä tulee olla kokemusta ja koulutusta lasten ja nuorten kehityspsykologisista tarpeista (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009: 37). Yhteistyötaholle toteutetussa ryhmähaastattelussakin ilmeni, että lapsen kanssa tehtävässä kriisityössä tarvitaan tietoutta lapsen kehityksestä ja kehitysvaiheista. Akuutissa kriisitilanteessa käytettävien toimintatapojen valinta perustuu nimenomaan lapsen kehitystasoon. Jotta lasta auttava ammattilainen osaa kohdata lapsen ja tukea häntä oikealla tavalla, hänen on oltava tietoinen siitä, mitä juuri kyseisessä iässä oleva lapsi kykenee ymmärtämään, ajattelemaan, tekemään ja tuntemaan. Tieto lapsen kehityksestä tukee lapsen ajatusmaailman ymmärtämistä ja helpottaa asettumista lapsen asemaan. Jokainen lapsi on kuitenkin oma yksilönsä ja kehittyminen voi tapahtua eri tahdissa kuin yleisissä lapsen kehitysvaiheiden teorioissa kerrotaan (Mannerheimin Lastensuojeluliitto n.d).

Ryhmähaastattelussa ilmeni, että lapsen kanssa tehtävän kriisityön kannalta oleellisia lapsen kehityksen teemoja ovat kielellinen kehitys, ymmärtämisen ja ajattelemisen taso, tunne-elämä, ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot sekä leikin ja luovan ilmaisun merkitys. Kun tehdään kriisityötä lapsen kanssa, työntekijän on tiedostettava lapsen kielellisen kehityksen eri tasot, jotta hän osaa valita oikeat keinot lapsen kanssa kommunikoimiseen. Lapsen ymmärtämisen ja ajattelemisen tason tiedostaminen helpottaa työntekijän ja lapsen välistä keskustelua, jolloin työntekijän on helpompaa käsitellä tapahtunutta hänen kanssaan. Ymmärrys lapsen tunne-elämästä on oleellista, sillä se vaikuttaa siihen, miten lapsen kanssa voidaan keskustella perheväkivaltilanteen aiheuttamista tunnetiloista. Kriisityöntekijöiden on hyvä tietää lapsen ihmissuhteista ja sosiaalisista taidoista, sillä lapselle merkitykselliset ihmissuhteet ja sen hetkinen eri sukupuoliä koskeva ajatusmaailma voi vaikuttaa lapsen ja työntekijän väliseen kohtaamiseen. Leikin ja luovuuden merkitys lapsen elämässä on suurempi kuin ajatellaan. Kriisityöntekijän on hyvä muistaa, että lapsi voi käydä kriisiä läpi leikeissään tai muissa luovissa toiminnoissaan.

4.1 Keskilapsuus

Opinnäytetyön tekijöiden toiveesta Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät rajasivat lapsen ikäjakauman, sillä koko lapsuusaika koettiin liian laajaksi kokonaisuudeksi. Yhteistyötaho päätyi rajaamaan lapsen ikäjakauman 5–12-vuotiaisiin, sillä työntekijät katsoivat tarvitsevansa eniten tietoa tämänikäisten lasten kehityksestä. Fredrik Almqvistin (2004) mukaan keskilapsuus käsittää ajanjakson suunnilleen viidestä kahteentoista ikävuoteen asti. Perinteinen psykoanalyttinen teoria käyttää kyseisestä ajanjaksosta Sigmund Freudin sille antamaa nimitystä latenssvaihe tai latenssi-ikä. (Almqvist 2004: 42.) Keskilapsuudessa lapsi omaksuu paljon uusia taitoja ja entiset valmiudet kehittyvät nopeasti (Sinkkonen 2010: 32). Lapsen kehitykseen vaikuttavat voimakkaimmin synnynnäiset ja syntymän jälkeen kehittyneet biologiset sekä psyykkiset ominaisuudet ja rakenteet. Näiden lisäksi lapsen vanhemmillä on merkittävä vaikutus lapsen kehitykseen. (Almqvist 2004: 43.) Keskilapsuudessa lapsi rakentaa identiteettiään tyttönä tai poikana, joten lapsen kanssa samaa sukupuolta olevalla aikuisella on tässä suhteessa erityinen asema (Sinkkonen 2010: 37). Syntymän jälkeen lapsen kasvuympäristöllä on myös suuri merkitys lapsen henkiselle ja fyysiselle kasvulle (Piaget – Inhelder 2000). Tässä työssä käsitellään keskilapsuuden kehitysvaiheita kolmessa eri ikäjakaumassa, sillä yksittäisten ikävuosien sisällä kehityserot eivät ole

niin selkeästi havaittavissa. Suurimmassa osassa lapsen kehitystä käsittelevissä teorioissa ikäjakaumat on useimmiten jaettu 5–6-vuotiaisiin, 7–9-vuotiaisiin sekä 10–12-vuotiaisiin, mikä on ollut jaottelun perustana myös tässä opinnäytetyössä.

4.2 5–6-vuotias lapsi

5–6-vuotiaan lapsen ääntäminen on yleensä hyvää ja selkeää, ja puhe alkaa olla kieliopillisesti oikeaa (Kahri 2003: 26). Kyseisessä iässä lapsi on kiinnostunut kirjaimista ja saattaa jo osata lukea tai oppia lukemaan. Satujen ja tarinoiden kertominen on mieluisaa kuusivuotiaalle lapselle. (Kahri 2003: 35.) Lapsi osaa kertoa tapahtumista niin, että kuulija pysyy mukana kerronnassa, mutta kielenkäyttö on vielä sidoksissa konkretiaan (Vilén – Vihunen – Vartiainen – Sivén – Neuvonen – Kurvinen 2006: 146). Tärkeiden yksityiskohtien toistaminen kerronnassa on sujuvaa (Vilén ym. 2006: 146).

5–6-vuotias lapsi ymmärtää jo melko hyvin erilaisia, kuten aikaan, sijaintiin, liikkeeseen tai määrään liittyviä käsitteitä. Lapselta onnistuu myös johdonmukainen ajattelu sekä syy-seuraussuhteen ymmärtäminen. Tunteiden rajaaminen ajattelusta on viisivuotiaalle lapselle kuitenkin vielä vaikeaa. Lapsi pohdiskelee jo monimutkaisiakin asioita, tosin konkreettisemmalla tasolla kuin aikuiset. Tämänikäinen lapsi kykenee ajattelemaan muun muassa moraalikysymyksiä, kuten mikä on oikein tai mikä on väärin. Syntymään ja kuolemaan liittyvien asioiden ajatteleminen saattaa aiheuttaa lapselle ahdistuksen ja levottomuuden tunteita ja kokemuksia. (Kahri 2003: 28.) Lasta askarruttaviin kysymyksiin tulee vastata rehellisesti ottaen huomioon lapsen kehitystaso (Kahri 2003: 28), sillä lapsen ajattelu ja ymmärrys on vielä selkeästi rajoittunutta (Santrock 2009: 185). Tärkeintä on, että lapsi saa kokea maailman hyvänä ja turvallisena paikkana. Tässä iässä lapsi kykenee jo keskusteltaessa katsomaan asioita eri näkökulmista sekä perustelemaan omat käsityksensä. Näiden keskustelujen myötä lapsen käsitteellinen ajattelukyky kehittyy. Viisivuotiaan lapsen tavoin myös kuusivuotias kyselee paljon asioista, mutta ei edelleenkään jaksa kuunnella pitkiä ja liian monimutkaisia vastauksia. (Kahri 2003: 28–37.)

5–6-vuotias lapsi on herkässä iässä, jolloin pelon tunteet ovat yleisiä eikä niitä tule vähätellä. Rauhallinen ja hyväksyvä suhtautuminen, peloista puhuminen ja asioiden selittäminen lapselle vähentävät hänen kokemiaan pelon tunteita. Lapsen tunne-elämä voi olla vaihtelevaa. Lapsi saattaa väsyä helposti ja voi olla väsyneenä levoton ja

hankala. Tämänikäinen lapsi tarvitsee hyvät ja riittävän pitkät yöunet, paljon ulkoilua sekä lepoa myös päivällä. Erilaisista tunnetiloista tulee keskustella lapsen kanssa, sillä niiden käsitteleminen on 5–6-vuotiaalle vielä haastavaa. (Kahri 2003: 29–38.)

Lapsen ollessa 5–6-vuotias kavereiden merkitys korostuu huomattavasti. Lapsi vertailee itseään helposti muihin ikäisiinsä lapsiin, ihailee heitä ja pitää vanhempia lapsia esikuvanaan. Lapsen ystävyys-suhteita tulee tukea, sillä lapsen on opittava sosiaalisia suhteita, tilanteiden luomista sekä niihin liittyviä sääntöjä. Tärkein kasvu- ja oppimisympäristö lapselle on kuitenkin koti. Lapsi oppii kotoaan ja vanhemmiltaan ihmisenä olemista, tapoja ja tottumuksia, yhteistoimintaa, vastuuta, työntekoa ja käytöstapoja. Perheessä tapahtuvat ruokailut, kotityöt sekä yhteiset ulkoilu- ja leikkihetket ovat tärkeitä yhteenkuuluvuuden kannalta. Tämänikäinen lapsi saattaa arvostella vanhempiaan, mutta he ovat edelleen lapsen tärkeimmät ihmiset hänen elämässään. (Kahri 2003: 31–38).

5–6-vuotias lapsi leikkii paljon ja pitkäjänteisesti. Mielikuvitus-, liikunta- ja roolileikit ovat tämänikäisen lapsen suosiossa, ja niihin on tullut enemmän todellisuuden pohjaa. Liikuntaleikit ovat lisääntyneet, mutta voimakkaan kasvun vuoksi fyysiset taidot saattavat väliaikaisesti muuttua kömpelöiksi. Lapsi jaksaa keskittyä erilaisiin peleihin ja hän muistaa säännöt, oppii odottamaan vuoroaan, noudattamaan sääntöjä ja ottamaan muut huomioon. Laulaminen, musiikin kuuntelu ja tanssiminen ovat 5–6-vuotiaalle lapselle mielekästä tekemistä. Myös kädentaidot, kuten piirtäminen, muovailu, maalaaminen, leikkaaminen ja liimaaminen ovat tämänikäisen lapsen mielenkiinnon kohteita. Etenkin kuusivuotiaalle on mielekästä kädentaitojen harjoittaminen, jolloin sorminäppäryys kehittyy entisestään. (Kahri 2003: 31–39.)

4.3 7–9-vuotias lapsi

7–9-vuotiaan lapsen elämänpiiri laajenee koulun alkaessa, ja usein hän nauttii lisääntyneestä itsenäisyydestään. Lisääntynyt itsenäisyys tuo mukanaan uhmaa vanhempia ja kodin sääntöjä kohtaan, mutta toisaalta pieni koululainen kaipaa edelleen rakkautta ja läheisyyttä. Uhmasta huolimatta lapsi tekeekin monia asioita miellyttääkseen vanhempiaan. (Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d.)

Koululainen osaa lukea, kirjoittaa sekä laskea ja on kiinnostunut oppimisesta. Lapsi kykenee jo keskittymään pitkäjänteisesti ryhmätilanteissa. (Vilén 2006: 146.) Tytöt ja pojat voivat vielä tässä vaiheessa olla kavereita keskenään, mutta kaverisuhteet vaihtuvat ensimmäisten kouluvuosien aikana usein omaa sukupuolta oleviin kavereihin. Ryhmään kuulumisella, kavereiden mielipiteillä ja hyväksytyksi tulemisella on tämänikäiselle lapselle suuri merkitys. Leikki- ja kouluiän rajamaasto on häilyvä, mutta se näkyy lapsen kiinnostuksenkohteissa, sillä leikkimisen rinnalla kiinnostus kasvaa liikkumista ja koululaisen taitoja kohtaan. Lapsi ei kuitenkaan aina osaa erottaa omaa jaksamistaan ja kykyjään. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto n.d.)

Tämänikäinen lapsi ymmärtää entistä selkeämmin konkreettisia asioita ja kykenee luokittelemaan niitä (Santrock 2009: 185). Edelleen lapsi pystyy kuitenkin ymmärtämään parhaiten asioita, joita voi itse nähdä, käsitellä ja tuntea. 7–9-vuotiaan lapsen ajantaju laajenee, ja hän pystyy vähitellen hahmottamaan todellisuuden ja mielikuvituksen eron. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto n.d.) Lapsi on tämänikäisenä omaksunut voimakkaita käsityksiä siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Lapsi tietää, että on oltava sääntöjä, ja hyväksyy, että sääntöjen rikkomisesta seuraa paheksuntaa tai jopa rangaistus. Vähitellen lapselle selviää, että maailmassa on paljon pahaa ja vääryyttä, mikä saattaa järkyttää hänen moraalikäsitystään. (Nurmi 2010: 192.)

4.4 10–12-vuotias lapsi

10–12-vuoden iässä jatkuu esikouluiässä alkanut samaistuminen omaa sukupuolta olevaan vanhempaan. Tämä ikä on edelleen tärkeä kasvulle ja kehitykselle, sillä sen aikana muodostuvat työnteon, ahkeruuden ja osaamisen perustaidot. Lapsen itsenäisen ajattelun kyvyt voimistuvat ja tekemisen kautta oppiminen sopii tämän iän pedagogiseksi ohjenuoraksi. (Dunderfelt 2011: 84.) Lapsi kykenee suunnittelemaan entistä paremmin tulevia toimintojaan sekä arvioimaan erilaisten vaihtoehtojen keskinäistä paremmuutta ja onnistumisen mahdollisuuksiaan. Ajattelu muuttuu yhä abstraktimmaksi ja irtautuu konkreettisesta toiminnasta murrosikää kohti mentäessä. Tämänikäinen lapsi pystyy esittämään itseään koskevia kielellisiä yleistyksiä ja selittämään omaa käytöstään. Käsitelmä omasta itsestä muuttuu monipuolisemmaksi, ja tämän ikäinen lapsi osaa eritellä hyviä ja vähemmän hyviä puoliaan sekä arvioida itseään kriittisesti muihin nähden. Lapsi voi tässä iässä olla itseään kohtaan kohtuuttomankin ankara. (Sinkkonen 2010: 37.)

10–12-vuotiaalle lapselle leikkiminen on edelleen tärkeää. Lisäksi lasta kiinnostavat älyllisesti haastavat tai liikunnalliset pelit ja leikit sekä seikkaileminen. Tytöt ja pojat leikkivät yleensä erillään, ja heillä saattaa olla tarve korostaa sukupuolensa erinomaisuutta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d.)

Tytöillä murrosikä alkaa 9–12-vuotiaana, ja pojilla muutamaa vuotta myöhemmin. Lasta voivat askarruttaa samanikäisten lasten suuret kehityserot. Oma kamppailu lapsuuden ja nuoruuden välimaastossa voi hämmentää lasta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d) Kyseistä ajanjaksoa leimaa monien vaativien kehitystehtävien samanaikaisuus, mikä johtaa helposti lapsen tunnepurkauksiin ja kontrollin menettämiseen. Tämänikäinen lapsi kaipaa toisaalta varhaislapsuutensa huolettomuutta ja turvallisuuden tunnetta, mutta toisaalta haluaa päästä irti vanhempiensa holhouksesta ja olla heistä täydellisen riippumaton. (Sinkkonen 2010: 40.)

4.5 Leikin ja luovan toiminnan merkitys lapsen kehityksessä

Leikillä on suuri merkitys lapselle ja lapsen elämässä murrosikään asti. Lasten siirtyessä kehitysvaiheesta toiseen leikkien muoto ja sisältö muuttuvat jatkuvasti. (Almqvist 2004: 44.) Leikki ja luovuus ovat lapsen psyykkisen terveyden ja hyvinvoinnin kannalta keskeisen tärkeitä asioita. Leikkiessään lapsi tarkastelee omia ajatuksiaan ja tunteitaan, kokemuksiaan ja elämyksiään sekä oppii löytämään niille ilmaisukeinoja ja ymmärtämään niitä. Leikin voidaan sanoa olevan kieli, jolla lapsen kanssa kommunikoidaan. (Kahri 2003: 40–41.)

Kuten leikkiessään, myös esimerkiksi piirtäessään tai maalatessaan lapsi järjestelee kokemuksiaan, ilmaisee tunteitaan, hahmottaa uusia asioita ja niiden välisiä suhteita. Lapselle piirtäminen ja maalaaminen ovat välineitä itsensä ilmaisuun sekä kokemusten ja elämysten vastaanottamiseen ja käsittelyyn. Muita lapselle merkityksellisiä luovia toimintoja leikin ja kuvallisen ilmaisun lisäksi voivat olla sadut, tarinat, askartelu, musiikki sekä draaman eri muodot. (Kahri 2003: 62–63.)

5 Kohtaaminen

Vasta viime vuosina on alettu ymmärtää kohtaamisen merkitys ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Oli sitten kysymys kasvattamisesta, hoitamisesta, auttamisesta, opastamisesta, palvelemisesta tai neuvottelemisesta, kohtaaminen luo perustan toiminnalle. Parhaimmillaan kohtaaminen herättää luottamusta ja luo yhteyden ihmisten välille. Sitä vastoin epäonnistunut kohtaaminen voi jättää jälkeensä epäluottamuksen ja etäisyyden tunteen. Oli toiminta mitä tahansa, onnistunut kohtaaminen onkin usein koko toiminnan onnistumisen edellytys ja tae. (Mattila 2011: 15.) Ryhmähaastatteluissa tuli esiin, että lapsen aito kohtaaminen akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen on merkittävää. Kriisityöntekijän tavatessa lapsen tällaisessa tilanteessa aidon kohtaamisen periaatteita ei välttämättä ajatella aktiivisesti, vaikka ne olisivatkin tiedossa. Kohtaamisen periaatteita voidaan pitää usein itsestään selvinä, mutta aito kohtaaminen on kuitenkin haastavaa ja vaatii harjoittelua. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöiden kanssa keskusteltaessa nousi esiin heidän tarpeensa saada ajankohtaista teoretietoa kohtaamisesta ja erityisesti lapsen ja ammattilaisen välisestä kohtaamisesta.

5.1 Kohtaamisen määritelmä

Yksinkertaisen ja pinnallisen tapaamisen sijaan kohtaaminen on monikerroksista kasvokkain asettumista toisen ihmisen kanssa. Kohtaamisen monikerroksisuus rakentuu alussa katseista ja eleistä. Jotta näiden aikaansaama kosketuspinta säilyisi ja osoittautuisi todelliseksi, tarvitaan seuraavaksi kuuleminen, näkeminen ja toisen ihmisen nähdyksi tuleminen. Aidon kohtaamisen edellytyksenä on elämän ja ihmisyyden arvostaminen, avoin ja nöyrä asenne elämään sekä nähdyksi tulevien tarinoiden merkityksen ymmärtäminen. (Mattila 2011: 15–16.)

Kohtaaminen ei edellytä mitään tietyn tekniikan hallintaa, ja tämän vuoksi kohtaamista voidaan pitää helppona. Juuri samasta syystä se on kuitenkin vaikeaa. Kohtaaminen nimittäin vaatii omaan ihmisyyteen suostumista ja sen mahdollistaman myötätunnon, myötäelämisen, viisaudella vahvistetun älykkyyden sekä sydämellä näkemisen käyttämistä. Kohtaamisessa on tärkeää myös tarkkakatseisuus, lempeys, totuudellisuus sekä armahtavaisuus. Näiden asioiden vuoksi kohtaamisessa ei voi piiloutua minkäänlaisen suorittamisen taakse. (Mattila 2011: 16–17.)

Arvostaminen on asenne, mutta kohtaaminen on taito (Mattila 2011: 17). Ihmisten kohtaamisessa on otettava huomioon, että erilaiset persoonat voivat herättää voimakkaita tunnereaktioita, jotka saattavat vaikuttaa kykyymme kohdata toinen ihminen yksilönä (Huhtalo ym. 2003: 48). Hyvän kohtaamisen perustana on siis tietoisuus jokaisen ihmisen ainutkertaisesta ja arvokkaasta elämästä. Kohtaamiseen kietoutuu ajatus kahden ihmisen yhtäläisestä arvosta. Hyvän, arvostavan ja vahvistavan kohtaamisen taustalla on asenne, joka mahdollistaa hyvän kohtaamisen ymmärtämisen ja oppimisen. Asenteen ollessa kohdallaan tarvitaan arvostavan ja vahvistavan kohtaamisen harjoittelua, sillä kohtaamisen taito kehittyy harjoittelun myötä. (Mattila 2011: 17.)

5.2 Lapsen kohtaaminen

Hyvän kohtaamisen keskiössä ovat aina arvostaminen, kunnioittaminen, huolenpito ja luotettavuus. Tämän vuoksi kohtaamisessa vaikuttavat samat periaatteet, oli kyseessä sitten lapsi tai aikuinen. Lapsen ja aikuisen roolit ovat kuitenkin erilaiset ja tämän vuoksi lapsen kohtaaminen on erityistä. Elämäkokemuksen, ymmärryksen ja roolivastuunsa vuoksi aikuisen vastuu kohtaamisessa on suurempi. Aikuiselta odotetaankin kohtaamisessa tarkkanäköisyyttä, joustavuutta, huolehtivuutta sekä lempeyttä. (Mattila 2011: 18.)

Lapsi tuo kohtaamiseen oman tarinansa. Siitä huolimatta, että lapsen tarina tai hänen tapansa kertoa tarinaa ei miellytä aikuista tai herättää hänessä tukalia tunteita, aikuinen on silti vastuussa siitä, että lapsi tulee kohdatuksi, saa olla turvassa, eikä tule loukatuksi. Lapsen kohtaamisessa tulee ottaa huomioon myös lapsen kehitystaso, sillä lapsi rakentaa koko ajan perustaa elämänuskolle, elämänrohkeudelle ja elinvoimalle. Tämän vuoksi jokainen hyvä kohtaaminen on lapselle merkityksellinen. (Mattila 2011: 18.)

Hyvässä kohtaamisessa lapsen ei tarvitse suorittaa mitään eikä hänen tarvitse tavoitella aikuisen ihailua tai hyväksyntää. Hyvässä kohtaamisessa lapsi saa olla oma itsensä eikä hänen tarvitse esittää tiettyjä tunteita, käyttäytymistä tai ajatuksia varmistaakseen aikuisen läsnäolon, hyvän mielen ja ystävällisyyden. Hyvässä kohtaamisessa lapsi

kokee olevansa ihmisenä tasavertainen ja olemassaoloon oikeutettu. (Mattila 2011: 69–70.)

5.3 Ammatilaisen ja lapsen välinen kohtaaminen

Kohdatessaan lapsen ammatilaisen on hyvä muistaa, että kohtaamisessa on aina vastakkain objektin ja subjektin sijaan kaksi subjektia. Tämä tarkoittaa sitä, että kohtaamisen molemmilla osapuolilla on yhtäläinen arvo. Auttamistyötä tehdessä kohtaamisen perusluonnetta ei saisi unohtaa. Ammatilainen saattaa kuitenkin välillä sortua käyttämään niin kutsuttua asiantuntijavaltaa, jolloin hän ottaa itselleen valtuudet tulkita lapsen tunteita ja päättää, millainen strategia on lapselle parhaaksi. Tällaisessa tilanteessa lapsi ei voi itse osallistua oman hyvänsä määrittelyyn. Ammatilaisen tulee ymmärtää ja tiedostaa oma vastuunsa auttajana. Ammatilaisen onkin yhtenä pysyttävä herkkänä ja avoimena pohdintoille siitä, mikä oikeuttaa tulkitsemaan ja reagoimaan. (Mattila 2011: 49.) Lapsen persoona ei ole työn kohde, vaan ammatilaisen tehtävä on huolehtia, hoivata ja ohjata lasta. Tämä tehtävä tulisi toteuttaa lapsen persoonaa arvostaen, tukien ja tarvittaessa puolustaen. (Mattila 2011: 25.)

Ammatilaisen on kaikesta huolimatta hyväksyttävä se, että hänkin voi erehtyä. On mahdollista, että ammatilainen esimerkiksi tulkitsee asian väärin tai reagoi epäasianmukaisesti. (Mattila 2011: 49.) Lasten kanssa työskentelevillä aikuisilla on usein monenlaista ammattitaitoa ja erityisosaamista. Lisäksi heidän joukossaan on olemassa useita käsityksiä siitä, mikä on paras tapa lähestyä lasta. Mikäli omaa, hyväksi todettua lähestymistapaa pitää ainoana oikeana, on toiminta hyvin rajoittunutta. Mikään toimintatapa ei onnistu mekaanisesti suorittamalla, vaan se edellyttää onnistuneen kohtaamisen. (Mattila 2011: 47–48.) Tämän vuoksi on tärkeää, että ammatilainen on valmis keskustelemaan asioista ja hakemaan niihin muita näkökulmia. Ammatilaisen tulee siis pysyä avarakatseisena, kuuntelevana ja luovana. (Mattila 2011: 49.) Näiden mahdollisten epäonnistumisten vuoksi on erittäin tärkeää, että lasten kanssa työskentelevällä ammatilaisella on riittävä ammatillinen itseluottamus. Tämä luottamus linkittyy vahvasti ammatilaisen osaamiseen ja tietoisuuteen siitä, mitä hän on tekemässä. Osa tätä ammatillista itseluottamusta on kyky kestää rajallisuuttaan ja omia virheitään sekä rohkeus yrittää lisää oppineena uudestaan. Mikäli lapsien kanssa työskentelevän henkilön ammatillinen itseluottamus

on heikko, hän on jatkuvasti altis hakemaan sille vakuuksia. Tällöin ammattilainen edellyttää lapsen osoittavan hänen onnistuneen työssään, mikä kääntää roolit ympäri ja ajaa aikuisen hakemaan lapselta hyväksyntää. Tämä tilanne muodostuu hyvän kohtaamisen vastakohtaksi, sillä se edellyttää lapsen käyttäytyvän aikuisen parhaaksi. (Mattila 2011: 25.)

Arvostavan ja hyvän kohtaamisen merkityksen ymmärtäminen on tärkeää lasten parissa työskentelevien aikuisten keskuudessa. Etsiessään arvostavan ja vahvistavan kohtaamisen asennetta ja harjoitellessaan hyvää kohtaamista lapsen kanssa ammattilaiset joutuvat kosketuksiin myös oman lapsuutensa kanssa. (Mattila 2011: 48.) Aikuisen oma lapsuus on nimittäin aina läsnä lapsen kohtaamisessa (Mattila 2011: 38). Tämän vuoksi on tärkeää, että ammattilaiset eivät tee päätelmiä tai tulkintoja oman lapsuuden yhteneväisyyden takia. Näistä voi syntyä pelkoja, ärtymystä ja pettymysentunteita, jotka kuvaavatkin aikuisen omaa sielunmaisemaa. Aikuinen on tarkoitettu olemaan lasta varten, oli kyse sitten vanhemmuudesta tai erilaisista auttamis- hoito- ja kasvatustehtävistä. Lapsen olemassaolon tarkoitus sen sijaan on lapsi itse. Lapsella on aina itseisarvo, ja hän on arvokas omana itsenään eikä välineenä toisten onneen. (Mattila 2011: 36–37.)

6 Lapsen tukeminen perheväkivaltatilanteen jälkeen

Lapsen kohtaamisen lisäksi kriisityöntekijöiden tehtävänä on tukea lasta kriisitilanteessa. Opinnäytetyön kohderyhmänä olevien Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöiden on oleellista tietää, kuinka tukea lasta parhaalla mahdollisella tavalla perheväkivaltatilanteen jälkeen. Heidän tulee osata toimia kyseisessä tilanteessa niin, että lapsi kokee olonsa ennen kaikkea turvalliseksi. Heidän tulee myös tiedostaa erityisesti ilmaisujen ja keskustelun merkitys lapsen tukemisessa. Lapsen tukemista perheväkivaltatilanteen jälkeen käsittelevä teoria nostettiin muiden edellä avattujen teorioiden rinnalla osaksi kriisityöntekijöille järjestettyä Kasvokkainseminaaria.

6.1 Lapsen tukeminen kriisitilanteessa

Traumatisoivia tapahtumia ei voida välttää, mutta niiden vaikutuksia voidaan lieventää aktiivisella auttamisella. Kriisiauttamisen tavoitteena on yksilön selviytymisstrategioiden

parantaminen, psyykkisen epätasapainon ja tulevien häiriöiden ehkäiseminen ja häiriön hoitaminen. (Poijula 2008: 166.) Lapsen on oltava selvillä asioista, jotka vaikuttavat hänen perusturvallisuuteensa. Lapsi on perhettä koskevissa muutoksissa täysivaltainen osallinen, eikä sivustakatsoja. Tämän takia on tärkeää ottaa lapsi huomioon mahdollisimman aikaisin, kun on kysymys arkea mullistavasta tekijästä. (Kinanen – Pruuki 2010: 311).

Ammattilaisen tulisi kyetä vastaanottamaan lapsen reaktiot hyväksyen, eikä hän saa pakottaa traumatisoitunutta lasta reagoimaan tietyllä tavalla. Kriisin kokeneelle lapselle on synnyttävä välittömästi tunne huolenpidosta ja mahdollisuudesta läheisyyteen. (Poijula 2008: 166.) Jos lasta itkettää, syliin pääseminen on tärkeää, mutta sellaiselle lapselle, jolle fyysinen läheisyys on vaikeaa, käden laittaminen olkapäälle voi olla merkittävä tuen osoitus. Lapsen on itse määriteltävä fyysisen kosketuksen tarpeellisuus. (Kinanen – Pruuki 2010: 312.)

Kun lapsi on nähnyt tai kokenut väkivaltaa, häntä auttavilta aikuisilta vaaditaan ymmärtämystä, kypsyttä ja harkintaa. Väkivallan suhteen lapset ovat aikuisia suojattomampia ja psykologisesti haavoittuvampia. (Hammarlund 2010: 161.) Lapsen huomioiminen akuutin väkivaltatilanteen jälkeen on erittäin tärkeää (Huhtalo ym. 2003: 56). Mikäli lasta itseään on pahoinpidelty, auttajan tulee ensimmäiseksi varmistaa lapselle, että hän on turvassa. Lapselle on vakuutettava, että kaikki on varmasti ohi eikä paha voi tapahtua enää. Auttajan on ensisijaisesti turvattava lapsi ja hänen olonsa ja vasta sen jälkeen jatkettava toimenpiteitä. (Cacciatore ym. 2008: 217.) Ammattilaisen on huolehdittava lapsen oikeuksista kriiseissä. Lapsi on osallinen perheväkivaltatilanteissa, eikä häntä saa syrjäyttää aikuisten toimista. Lapsella on oikeus puhua asioista niin, kuin hän itse ne ymmärtää. Hänellä on oikeus saada päättää, miten hän itseään ilmaisee. Lisäksi lapsen on saatava tarpeeksi tilaa ja aikaa. (Hammarlund 2010: 163.)

6.2 Ammattilaisen ilmaisujen merkitys

Lasta auttavan aikuisen ilmaisuilla on myös suuri merkitys. Kiertoilmaukset ja kaunisteleva kieli voivat olla lapselle vahingollista ja pelottavaa. (Kinanen – Pruuki 2010: 312.) Esimerkiksi kuolemaa ei saa sanoa matkaksi tai uneksi (Hammarlund 2010: 162). Ammattilaisen on huolehdittava, että lapsi saa tapahtuman tosiasioista tietoa.

Tämä auttaa lasta ymmärtämään tilannetta konkreettisesti. Aikuisen täytyy kuunnella ja rohkaista lasta ilmaisemaan ajatuksiaan ja kysymyksiään avoimesti. Avoimuuden ja rehellisyyden korostaminen auttamisvaiheessa on tärkeää lapsen toipumisen kannalta. (Pojjula 2008: 166–167.) Selkeä puhe ja rehellinen tieto, jota kerrotaan lapsen kehitystason ja hänessä heräävien kysymysten mukaan, on kunnioittava tapa auttaa lasta ymmärtämään tapahtunutta. (Kinanen – Pruuki 2010: 313.) Ammatilaisen on muistettava, ettei koskaan kyseenalaista lapsen vanhempia tämän silmissä, mutta hän voi kuitenkin ilmaista, että kaikki aikuiset voivat toimia joskus väärin. (Huhtalo ym. 2003: 56–57.)

6.3 Ammatilaisen ja lapsen välisen keskustelun merkitys

Lasta auttavan ammatilaisen tärkeimmät välineet ovat puhuminen ja leikki (Oranen 2004: 142). Lapset haluavat usein puhua ja käsitellä perheväkivaltilannetta, kun siihen annetaan mahdollisuus. Näin lapsi kokee itsensä ja mielipiteensä merkityksellisiksi. (Oranen – Keränen 2006: 70–72.) Lasta ei saa kuitenkaan painostaa tai pakottaa puhumaan, sillä hän tietää, mitä salaisuuden paljastamisesta voi seurata. Kun lapsi kertoo väkivallasta, aikuisen täytyy uskoa lasta ja kannustaa häntä puhumaan. Lapselle ei voi kuitenkaan luvata vaitiota väkivallan olemassaolosta. Kun on kyse pienemmästä lapsesta, luovilla toiminnoilla on tärkeä asema, sillä he eivät jaksa keskittyä pitkää aikaa pelkkään keskusteluun. Lapsen kanssa keskusteltaessa on hyvä käyttää lapselle ymmärrettävää kieltä väkivallasta puhuttaessa eikä hämärtää sitä epämääräisillä ilmauksilla. (Oranen 2004: 143.)

Ammattiauttajan tulee kehua lapsen rohkeutta, asettua lapsen asemaan sekä olla ystävällinen ja myötätuntoinen. Lapselle voi tehdä kysymyksiä tapahtuneesta ja siitä miltä se on hänestä tuntunut. Näin lasta auttava ammatilainen osoittaa oman rohkeutensa kuulla lapsen kokemuksista. Hyviä kysymyksiä ovat esimerkiksi: "Mitä tapahtui?", "Miltä se näytti ja kuulosti?", "Miltä sinusta tuntui?", "Miten sinä itse toimit?", "Miten tilanne päättyi?" ja "Miltä sinusta tuntuu nyt?". (Huhtalo ym. 2003: 56.) Samalla voidaan keskustella siitä, keneltä voi pyytää apua, kuka tietää väkivallasta, missä on turvallista ja kenen kanssa on mukava viettää aikaa (Oranen 2004: 143).

7 Seminaarin suunnittelu

Edellä mainittujen teoriakokonaisuuksien pohjalta ryhdyttiin työstämään tämän opinnäytetyön toiminnallista osuutta. Kasvokkain-seminaarin suunnitteluprosessi (LIITE 1) käynnistyi yhteistyötaho Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen tarpeesta saada lisää tietoa ja käytänteitä lapsen kohtaamiseen ja tukemiseen perheväkivaltilanteen jälkeen. Vantaan kriisityöntekijät kokivat tärkeäksi kehittää osaamistaan mahdollisimman havainnollistavin ja toiminnallisoin menetelmin. Pohdittaessa keinoa vastata yhteistyötahomme tarpeeseen päädyttiin yhdessä Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kehittämisestä vastaavan johtavan kriisityöntekijän Tiina Korvenrannan kanssa suunnittelemaan toiminnallista tilaisuutta.

Sosiaalialan ammattilaiset työskentelevät eri-ikäisten ihmisten kanssa erilaisissa ympäristöissä. Sosiaalialan työ sisältää asiakkaiden hoitamista, avustamista ja ohjaamista. Tämän vuoksi sosiaalialan ammattilaiset tarvitsevat työssään tietoa ihmisestä ja ihmisen käyttäytymisestä. Tieto auttaa ymmärtämään asiakkaiden toimintaa erilaisissa tilanteissa ja suunnittelemaan heidän ohjaamistaan. (Laine - Ruishalme – Salervo – Sivén – Välimäki 2004: 106.) Oikea, asian kannalta olennainen tieto onkin yleensä toiminnan onnistumisen edellytys. Nykyään ammatit vaativat enemmän tietoa kuin ennen, ja koska pelkkä ulkoa opittu tieto ei auta käytännön toiminnassa, tietoa on osattava myös soveltaa. (Laine ym. 2004: 129.) Tämä teoria tuki ratkaisua järjestää vuorovaikutuksellinen tietojen, taitojen ja kokemusten jakamista sekä käytännön harjoituksia sisältävä seminaari. Elise Tarkoman ja Aino Vuorijärven (2010) mukaan seminaari on määrääihettä käsittelevä esitelmä- ja keskusteluserja. Seminaarissa mukanaolijat osallistuvat työskentelyyn aktiivisesti esitelmää kuunnellen sekä aiheesta keskustellen. (Tarkoma – Vuorijärvi 2010: 407.) Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöille järjestetty tilaisuus nimettiin seminaariksi, sillä tämä määritelmä kuvaa parhaalla mahdollisella tavalla sen tehtävää.

Seminaarin tavoitteeksi asetettiin jo olemassa olevien tietojen, taitojen ja kokemusten jakamisen ja käytännön harjoitusten avulla tukea kriisityöntekijöiden kykyä toimia lapsen kanssa tehtävässä kriisityössä perheväkivaltilanteen jälkeen. Kauppihan (2003) mukaan eräs oppimisprosessin osatekijä on sosiaalisesta vuorovaikutuksesta muodostuva oppimistilanne, jonka tavoitteena on tukea oppimista (Kauppihan 2003: 18). Suunnitteluvaiheessa seminaarin päämääräksi asetettiin vuorovaikutuksellinen ja

keskusteleva luonne. Mahdollisimman monipuolisen vuorovaikutuksellisuuden mahdollistamiseksi ja suurimman hyödyn saamiseksi päätettiin kutsua myös Helsingin ja Espoon kriisityöntekijät jakamaan omia lapsen kanssa tehtävään kriisityöhön liittyviä tietojaan, taitojaan ja kokemuksiaan seminaariin.

Seminaarin sisältö suunniteltiin aiemmin koottujen teorioiden sekä Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöille toteutettujen ryhmähaastattelujen pohjalta. Ryhmähaastatteluissa kartoitettiin työntekijöiden sen hetkisiä tietoja, taitoja ja kokemuksia lapsen kanssa tehtävästä kriisityöstä. Lisäksi ryhmähaastattelut toteutettiin myös Helsingin kriisipäivystyksen ja Espoon sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöille.

Seminaarissa käsitellyt aihealueet suunniteltiin koostumaan neljästä teoriakokonaisuudesta, jotka ovat perheväkivalta akuutin kriisitilanteen aiheuttajana, lapsen kehitys, lapsen kohtaaminen sekä lapsen tukeminen perheväkivaltilanteen jälkeen. Teoriakokonaisuuksien teemat olivat nousseet osittain Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöiden toiveesta. Kriisityöntekijöille järjestettävä Kasvokkain-seminaari rakennettiin kyseisten teoriakokonaisuuksien ympärille. Teoriakokonaisuudet tiivistettiin seminaaria varten neljään visuaaliseen PowerPoint-esitykseen (LIITE 2), jotka avattiin seminaarissa laajemmin suullisesti.

Hyvä oppimistilanne edellyttää ainakin jonkin verran vuorovaikutusta (Kupias 2007: 128), joten seminaarin rakenne suunniteltiin siten, että se mahdollistaa osallistujien vuorovaikutuksellisen keskustelun. Tiina Korvenranta toi esille halukkuutensa suunnitella sekä ohjata seminaariin sisällytettäviä konkreettisia harjoituksia, joiden tarkoituksena on soveltaa teorioita käytäntöön. Yhteistyössä Tiina Korvenrannan kanssa työstettiin seminaarin runko, jossa otettiin huomioon teorioiden ja harjoitusten välinen yhteys. Tiivis yhteistyö mahdollisti järjestelmällisen suunnittelun ja työstämisen, minkä tavoitteena oli edesauttaa seminaarin onnistunutta toteuttamista. Suunnitteluprosessin viimeisteli Kasvokkain-seminaarin tarkan aikataulun työstäminen yhdessä Korvenrannan kanssa.

7.1 Konstruktivistinen oppimiskäsitys ohjaamassa seminaarin suunnittelua

Konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä sosiaalinen vuorovaikutus oppimisessa on tärkeää. Muiden kanssa keskustellessa oppijan ajatteluprosessi tulee näkyviin sekä hänelle itselleen että muille. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa oppijan on mahdollista reflektoida omaa ajatteluaan ja kyseenalaistaa itsestään selvinä pitämiään asioita. Reflektoinnilla tarkoitetaan omien uskomusten perusteiden arviointia ja niiden olettamusten havainnointia, joilla omia uskomuksia perustellaan. (Laine ym. 2004: 114–120).

Konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä oppiminen on uusien sisäisten mallien rakentamista ja tarkentamista. Aiemmin opittua tietoa käytetään uuden tiedon omaksumiseen ja opittavan asian liittyminen oppijan omaan kokemusmaailmaan on tehokkaan oppimisen edellytys. Konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä on olennaista oppijan oma tietoisuus siitä, mitä hän opittavasta asiasta osaa ja ymmärtää. Oppimisessa painotetaan ymmärtämisen merkitystä, sillä se auttaa rakentamaan tietoa mielekkäästi. (Laine ym. 2004: 112–113.)

Oppimisen ongelma voi olla opitun asian soveltaminen käytäntöön ja uusiin tilanteisiin. Tämän takia konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä kiinnitetään huomiota tiedon tulevaan käyttöön oppijan omassa elämässä ja toiminnassa, mikä helpottaa tiedon myöhempää käyttöä. Yhteyksien etsiminen auttaa opitun soveltamista uusiin tilanteisiin. Esimerkiksi uudessa työtilanteessa voidaan etsiä yhteyksiä aikaisempiin tilanteisiin, joissa on osattu toimia. (Laine ym. 2004: 113–114.) Edellä mainittu teoria perustelee seminaariin suunniteltuja käytännön harjoituksia. Harjoittelemisen turvallisessa ympäristössä helpottaa seminaarissa opittujen tietojen sekä taitojen soveltamista käytäntöön. Tällaisissa harjoituksissa voidaan hyödyntää ongelmalähtöistä oppimista.

Oppiminen ongelmia asettamalla, muotoilemalla ja ratkaisemalla on ongelmalähtöisen oppimisen lähtökohta. Ongelmalähtöinen oppiminen poikkeaa tavanomaisesta oppimisesta, sillä oppimisen käynnistäjänä toimii mahdollisimman todellinen ongelma. Ongelmalähtöisessä oppimisessä oppimisen lähtökohdaksi voidaan ottaa esimerkiksi sellainen ongelma, joka voi tulla vastaan todellisessa työssä. Kyseistä mallia voidaan käyttää muun muassa moniammatillisten tiimien opetuksessa, jolloin lähtökohdaksi voidaan valita jonkun asiakkaan tilanne. Oppimisprosessissa oppijat kartoittavat

tietämystään asiasta ja pyrkivät ratkaisemaan ongelman eli pohtivat, miten tilanteessa on parasta toimia. Tietojen ja taitojen ohella ongelmalähtöisessä oppimisessa oppija oppii lisäksi ratkomaan työssä kohdattavia ongelmia yhteistyössä ryhmän kanssa. (Laine ym. 2004: 115.) Seminaarissa suunniteltiin toteutettavaksi harjoitus, jossa sovelletaan ongelmalähtöisen oppimisen periaatetta. Harjoituksessa näytellään kuvitteellinen perheväkivaltatilanteen jälkeinen tapaaminen, jossa kriisityöntekijät harjoittelevat lapsen kohtaamista.

7.2 Erilaiset oppimistyyliä ohjaamassa seminaarin suunnittelua

Yksilöt ottavat tietoa vastaan eri tavoin (Laine ym. 2004: 139). Kasvokkain-seminaari suunniteltiin eri oppimistyylien vaatimukset huomioon ottaen. Kauppilan (2003) mukaan oppimistyyli tarkoittaa opiskelijan tapaa opiskella. Oppimistyyliä ovat auditiivinen, visuaalinen, kinesteettinen ja taktiillinen. Auditiivinen oppimistyyli tarkoittaa, että opiskelija oppii parhaiten kuulemalla, joten auditiivisille opiskelijoille sopivat parhaiten luennot. Visuaaliset opiskelijat eli niin sanotusti näkemällä oppivat muistavat näkemänsä helposti ja pystyvät palauttamaan mieleensä visuaalista materiaalia, kuvia ja graafisia kuvioita. Oppimisen tukemiseksi heille sopivat parhaiten kuvamateriaalit ja lukeminen. Kinesteettiset eli kokeilemalla oppivat oppivat hyvin taitoja ja tietoja omatoimisen ja itseohjautuvan toiminnan avulla. Taktiilliset oppijat oppivat parhaiten kokeilemisen ja koskettelun avulla. Heille tärkeä tapa oppia on kirjoittaminen ja piirtäminen. (Kauppila 2003: 59–60.)

Seminaarissa käytettävien PowerPoint-esityksien tarkoituksena on lisätä seminaarin seurattavuutta. Suullinen ilmaisu ja PowerPoint-esitykset tukevat auditiivisten ja visuaalisten oppijoiden kykyä ottaa tietoa vastaan. PowerPoint-esityksissä on käytetty värejä, mutta yleisilme on tarkoituksellisesti pidetty hillittynä ja selkeänä tekstien luettavuuden tukemiseksi. Esitysten vaikuttavuutta on lisätty itse otetuilla mielenkiintoa herättävillä ja havainnollistavilla kuvilla. Kuvien sisällöt ovat harkittuja, ja ne on liitetty esityksien tekstin rinnalle tukemaan asiasisältöä. Kuvat ovat mustavalkoisia, jotta huomio ei kiinnittyisi kuitenkaan liikaa niihin. PowerPoint-esitysten tarkoituksena on lisätä seminaarin seurattavuutta ja herättää kuulijoiden mielenkiinto visuaalisin keinoin. Seminaarin sisältöön suunnitellut käytännön harjoitukset tukevat puolestaan kinesteettisten ja taktiillisten oppijoiden tiedon omaksumista. Seminaarin osallistujille

mahdollistettiin myös muistiinpanojen kirjoittaminen, mikä tukee omalta osaltaan taktiillisia oppijoita.

8 Seminaarin toteutus

Yhden päivän mittainen Kasvokkain-seminaari toteutettiin 5.10.2011 Vantaan Myyrinkodin juhlasalissa. Seminaariin osallistui lopulta sekä kriisityöntekijöitä että sosiaalityöntekijöitä Vantaalta, Helsingistä ja Espoosta. Osallistujia oli yhteensä 25. Seminaarin sisältö rakentui pääasiassa teoriakokonaisuuksien esittämisestä sekä niiden ympärille suunnitelluista osallistavista harjoituksista. Seminaari eteni etukäteen suunnitellun tarkan aikataulun mukaisesti (LIITE 3).

Päivä alkoi hyvissä ajoin tilan järjestämisellä seminaaria varten. Istumapaikat aseteltiin puolikaaren muotoon (LIITE 4), jotta vuorovaikutuksellisuus toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla. Kupiaksen (2007) mukaan tällaisen U-malliksi kutsutun istumajärjestyksen hyvä puoli on, että kaikki osallistujat näkevät toisensa, jolloin asetelma lisää ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta, vuorovaikutuksen syntymistä ja rohkaisee keskusteluun (Kupias 2007: 48). Tarvittavan laitteiston toimivuuteen tutustuttiin ja ne laitettiin valmiiksi PowerPoint-esityksiä varten (LIITE 4). Lisäksi tarvittava materiaali eli päivän aikataulu ja muistiinpanovälineet jaettiin istumapaikoille jo etukäteen.

Seminaari alkoi aamupalalla, jonka aikana osallistujilla oli mahdollisuus luoda kontakti muihin osallistujiin. Aamupalan jälkeen Tiina Korvenranta avasi tilaisuuden toivottamalla osallistujat tervetulleeksi Kasvokkain-seminaariin. Tämän jälkeen hän ohjasi orientaatioharjoituksen, jonka tarkoituksena oli rauhoittaa ja virittää paikallaolijat päivään. Harjoituksen päätyttyä oli meidän vuoromme esitellä itsemme ja opinnäytetyömme.

Päivi Kupiaksen (2007) mukaan opiskeluun virittäytymisessä voidaan käyttää erilaisia kortteja, joiden avulla osallistujien on helpompi kuvata tunnetilojaan ja suhtautumistaan opiskeltavaan teemaan (Kupias 2007: 44). Tämän teorian mukaan olimme valinneet oman osuutemme alkuun tunnekorttiharjoituksen, jossa osallistujat saivat valita lattialle levitetyistä erilaisista postikorteista yhden senhetkistä

tunnetilaansa parhaiten kuvaavan kortin (LIITE 4). Kun kaikki läsnäolijat olivat valinneet tunnetilaansa kuvaavan kortin, jokainen esitteli vuorollaan itsensä, oman tunnetilansa sekä odotukset seminaaripäivästä. Terhi Summan ja Kaisu Tuomisenkin (2009) mukaan liian räväkkä alkuaktiviteetti saattaa lukita hiljaisemmat osallistujat ja tämän vuoksi aloitusten tulisi olla rauhallisia (Summa – Tuominen 2009: 53). Toteuttamamme tunnekorttiharjoitus olikin luonteeltaan rauhallinen, ja se huomioi jokaisen osallistujan erikseen.

Seminaari rakentui neljästä eri teoriakokonaisuudesta sekä niiden välissä toteutettavista harjoituksista. Jokaista teoriaosuutta seurasi joko tauko tai harjoitus, jotta päivästä ei muodostuisi liian raskas. Teoriakokonaisuudet käsittelivät perheväkivaltaa akuutin kriisitilanteen aiheuttajana, lapsen kehitystä, lapsen kohtaamista sekä lapsen tukemista perheväkivaltatilanteen jälkeen. Jokaisen PowerPoint-esityksen jälkeen osallistujille annettiin mahdollisuus keskustella aihealueesta nousseista ajatuksista parin kanssa (LIITE 4), minkä jälkeen aiheet ja ajatukset tuotiin esille kaikkien osallistujien välisessä yhteisessä keskustelussa.

Kasvokkain-seminaarissa toteutetut harjoitukset olivat Tiina Korvenrannan suunnittelemia. Ne olivat osa kokonaisuutta, jolla pyrittiin vastaamaan opinnäytetyön tavoitteeseen tukea kriisityöntekijöiden kykyä toimia tilanteessa, jossa kohdataan lapsi perheväkivaltatilanteen jälkeen. Ensimmäinen harjoitus (LIITE 5) oli arvostava haastattelu, jossa osallistujat haastattelivat pareittain toisiaan itseluottamusta kohottavin kysymyksin. Toisena harjoituksena (LIITE 6) toteutettiin kuviteltu perheväkivaltatilanteen jälkeinen prosessi, joka sisälsi valmistautumisen tapaamiseen ja suunnitelman tekemisen, kotikäyntitilanteen, tapaamisen purkamisen sekä työnohjauksen. Opinnäytetyön tekijät osallistuivat harjoitukseen esittämällä tapauksen esimerkkiperhettä.

Kasvokkain-seminaarin päätteeksi osallistujilta kerättiin lyhyt kirjallinen palaute (LIITE 7), sillä Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan on hyvä kerätä jonkinlainen palaute oman arvioinnin tueksi tavoitteiden saavuttamisen arviointia varten (Vilka – Airaksinen 2003: 157). Seminaari päättyi samanlaiseen tunnekorttiharjoitukseen, jota käytettiin päivän alussa. Osallistujat valitsivat jälleen tunnetilaansa vastaavan kortin ja kertoivat yksitellen päivän aikaansaamasta tunnetilasta. Samalla harjoitus oli toiminnallinen

palautteen antaminen Kasvokkain-seminaarista. Tämä harjoitus nivoi päivän yhdeksi kokonaisuudeksi.

9 Arviointi

Arvioidessamme toiminnallista opinnäytetyötämme olemme käyttäneet arvioinnin tukena Vilkan ja Airaksisen (2003) teosta Toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallista opinnäytetyötä arvioitaessa tulee arvioinnin kohteeksi nostaa muun muassa aihepiirin valinta, tavoitteet ja niiden toteutuminen sekä työn toteutus, raportointi, ammatillinen merkittävyys ja luotettavuus (Vilka – Airaksinen 2003: 154–161). Olemme arvioineet opinnäytetyötämme näiden teemojen pohjalta. Lisäksi olemme päätyneet arvioimaan toiminnallisen opinnäytetyön työstämisen prosessia ja Kasvokkain-seminaarin toteutumista erikseen. Katsoimme, että se selkiyttää ja helpottaa arvioinnin luettavuutta. Tällä tavalla opinnäytetyömme prosessin ja Kasvokkain-seminaarin hyödyntäminen tulevaisuudessa on myös helpompaa.

9.1 Kasvokkain-seminaarin arviointi

Arvioimme seminaaripäivän onnistumista seminaariin osallistuneilta keräämämme palautteen pohjalta. Palautteen tarkoituksena oli kartoittaa osallistujien mielipiteitä seminaarin sisällön hyödyllisyydestä ja toteutuksen vuorovaikutuksellisuudesta. Halusimme myös opinnäytetyön tavoitteen kannalta oleellisen tiedon siitä, olemmeko seminaarin keinoin onnistuneet tukemaan kriisityöntekijöiden kykyä toimia tilanteessa, jossa kohdataan lapsi akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen.

Teoriaosuudet muodostivat selkeän ja kattavan kokonaisuuden. Seminaariin osallistuvien kriisityöntekijöiden palautteista ilmeni, että teoriakokonaisuudet eivät tuoneet merkittävästi uutta tietoa heille, mutta aihealueiden kertaaminen koettiin tärkeäksi ja oleelliseksi. Muutamit osallistujat kokivat kuitenkin saaneensa uutta ja hyödyllistä tietoa teorioista. PowerPoint-esitysten sisältö tuki teorioiden seurattavuutta ja niihin liitetyt itse otetut kuvat herättivät positiivista mielenkiintoa. Lapsen kehityksen teoriakokonaisuuteen olisimme seminaariin osallistuneiden mukaan voineet lisätä lapsen kiintymyssuhdeteorian, sillä se on yksi merkittävä tekijä lapsen persoonallisuuden kehityksessä. PowerPoint-esitykset koettiin hyvin suunnitelluiksi ja

selkeiksi, ja muu toiminta tasapainotti niitä jakamalla esitysten sisältämät teoriat sopivan pituisiin asiakokonaisuuksiin.

PowerPoint-esitysten jälkeiset keskustelut aiheesta sekä käytännön harjoitukset koettiin merkittäväksi, sillä ne tekivät seminaarista monimuotoisemman. Seminaarissa oli pääasiassa vuorovaikutuksellinen ja keskusteleva ilmapiiri, jota auttoi muun muassa osallistujien toimiva istumajärjestys. Kupiaksen (2007) mukaan käyttämämme istumajärjestyksen mallin huono puoli voi olla se, että jotkut osallistajat joutuvat istumaan huonossa asennossa ja toisilleen tuntemattomille osallistujille istumajärjestys voi olla liian intiimi ja sitä kautta ahdistava (Kupias 2007: 49). Vältimme huonossa asennossa istumista pyytämällä osallistujia kääntämään tuolinsa teoriaosuuksien ajaksi itselleen sopivampaan asentoon. Uskaltauduimme jättämään huomiotta riskin liian intiimistä ja ahdistavasta tunnelmasta, sillä tiesimme suurimman osan osallistujista tuntevan toisensa entuudestaan. Ilmapiiri oli kaikin puolin rento, ja suurin osa mukanaolijoista otti aktiivisesti osaa keskusteluihin ja harjoituksiin, sillä he kokivat monipuolisen sisällön innostaneen heitä osallistumiseen. Tietoisesti suunniteltu vuorovaikutuksellisuus oli onnistunutta, ja seminaarin osallistajat kokivat sen tukevan heidän oppimistaan.

Opinnäytetyön tavoitteen kannalta merkittävin osuus palautteesta oli saada tieto siitä, tukiko seminaari kriisityöntekijöiden kykyä toimia tilanteessa, jossa kohdataan lapsi perheväkivaltilanteen jälkeen. Suurin osa osallistujista koki seminaarin tukeneen hieman heidän tietoisuuttaan omista vahvuuksistaan sekä valmiuksistaan hyödyntää ja käyttää niitä kyseisessä tilanteessa. Tämän lisäksi muutama osallistuja vastasi tähän kysymykseen seminaarin tukeneen heitä paljon, ja vain yksi vastaaja koki, ettei seminaari tukenut häntä juurikaan. Saamastamme palautteesta päätellen voimme todeta, että seminaari vastasi tavoitteeseemme tukea kriisityöntekijöitä lapsen kohtaamisessa perheväkivaltilanteen jälkeen. Seminaarin rakenne ja siihen sisällytetyt vuorovaikutukselliset keinot, joiden avulla pyrittiin vastaamaan tavoitteeseen, olivat osallistujien mukaan toimivia ja palvelivat heidän tarpeitaan.

Kasvokkain-seminaari toteutui siis suunnitelman mukaisesti. Jälkeenpäin voimme todeta, että tarkasti suunniteltu seminaarin sisältö ja aikataulu oli koko seminaaripäivän onnistumisen edellytys. Onnistuimme pysymään täsmällisesti suunnitellussa

aikataulussa, mistä saimme kiitosta osallistujilta. Ennen seminaaria koimme haasteelliseksi oman roolimme: luennoimmehan opiskelijoina sosiaalialan ammattilaisille heidän omasta alastaan. Saimme kuitenkin hyvää palautetta energisyydestämme, rohkeudestamme sekä hyvästä ja selkeästä puheilmaisustamme. Kasvokkain-seminaari onnistui siis kokonaisuudessaan paremmin kuin osasimme odottaa.

9.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyötämme suunniteltaessa lähtökohtana oli aihepiirin valinta, joka muodostui yhteisestä mielenkiinnostamme kriisityötä kohtaan. Pidimme ehdottoman tärkeänä, että opinnäytetyömme rajatumpi aihe nousee työelämän tarpeesta, sillä se varmistaa työn tarpeellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden. Löydettyämme yhteistyötahoksemme Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen opinnäytetyön aihe rajautui vähitellen työelämän tarpeen mukaisesti lasten kanssa tehtävään kriisityöhön perheväkivaltatilanteen jälkeen. Näin ollen opinnäytetyömme aihepiirin valinta on perusteltua ja erityisesti kriisityön kannalta merkittävää.

Alkaessamme työstää toiminnallisen opinnäytetyömme sisältöä ilmeni, kuinka merkittävää tiivis ja toimiva yhteistyö työelämän kanssa on. Useat tapaamiset ja jatkuva yhteydenpito Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen johtavan kriisityöntekijä Tiina Korvenrannan kanssa koko opinnäytetyöprosessin ajan mahdollistivat opinnäytetyön onnistuneen suunnittelun ja toteutuksen. Korvenranta antoi merkittävän panoksen työllemme, ja hänen tukensa ja aktiivisuutensa vahvisti uskoamme työmme tarpeellisuuteen.

Pohdimme Tiina Korvenrannan kanssa eri vaihtoehtoja ja keinoja tukea kriisityöntekijöiden kykyä toimia lasten kanssa tehtävässä kriisityössä. Päädyimme vuorovaikutukselliseen ja osallistavaan seminaariin, jossa käsitellään aiheeseen liittyviä teoriakokonaisuuksia sekä harjoitellaan käytännön taitoja. Katsoimme, että tällaisen seminaarin järjestäminen mahdollistaa tietojen, taitojen ja käytänteiden jakamisen ammattilaisten kesken parhaalla mahdollisella tavalla. Kokoontuminen yhteen mahdollistaa myös käytännön harjoitusten toteutumisen. Toiminnallisena vaihtoehtona olisi voinut olla myös esimerkiksi opas, ohjeistus tai muu materiaallinen tuotos, mutta koska yhteistyötahomme koki taitojen harjoittamisen käytännössä tärkeäksi,

seminaarin tyyppinen toteutus oli ainoa vaihtoehto, jonka kautta pystyimme vastaamaan heidän tarpeisiinsa. Jälkeenpäin voimme todeta sen olleen oikea valinta.

Arvioidessamme kriittisesti opinnäytetyötämme olisimme voineet toteuttaa joitakin asioita myös toisin. Prosessin edetessä havaitsimme esimerkiksi, että Helsingin kriisipäivystyksen ja Espoon sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijöille toteutettujen ryhmähaastatteluiden hyöty oli melko pieni suhteutettuna niihin käytetyn työn ja ajan määrään. Haastattelut tukivat kuitenkin omaa perehtyneisyyttämme aiheeseen, ja seminaariin osallistuvien kriisityöntekijöiden tapaaminen etukäteen vaikutti positiivisesti omaan varmuuteemme esiintyä seminaarissa opiskelijan roolissa ammattilaisten edessä.

Opinnäytetyön kirjallisen osuuden työstäminen käynnistyi teoreettisen materiaalin perehtymisestä ja sen kokoamisesta. Opinnäytetyömme aihepiirin täsmällinen rajaaminen tapahtui vähitellen, mikä hankaloitti teoreettisen materiaalin keräämistä. Koska aiheen täsmällisen rajaus puuttui, keräsimme ja laadimme liian laajat teoriakokonaisuudet, joiden sisältöä jouduimme karsimaan läpi koko raportointiprosessin. Perusteellisella lähtökohtiin paneutumisella hankimme kuitenkin hyvän perehtyneisyyden aiheeseen ja toimialaan. Aiheeseen liittyviä teorioita hankkiessamme pyrimme tietoisesti valitsemaan alle kymmenen vuoden ikäisiä teoksia, millä halusimme varmistaa teoksien ajantasaisen tiedon ja sen laadun. Halusimme hyödyntää sosiaalialan tunnettujen asiantuntijoiden teoksia, sillä tunnettuus lisää seminaarin teoreettisen sisällön uskottavuutta. Vältimme harkitusti oppikirjatasoisia teoksia ja käytimme ainoastaan ensisijaisia lähteitä varmistaaksemme seminaarissa kriisityöntekijöille esitettyjen teoriaosuuksien luotettavuuden. Olisimme voineet hyödyntää aiheeseen liittyviä mahdollisia aikaisempia tutkimuksia, mutta yrityksistä huolimatta emme löytäneet tutkimuksia, jotka olisivat olleet opinnäytetyömme kannalta merkityksellisiä.

Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden suunnittelu- ja toteutusprosessin rinnalla olemme toteuttaneet kirjallisen osuuden kirjoittamista jatkuvasti. Raportointi on kuitenkin painottunut prosessin loppupuolelle Kasvokkain-seminaarin myöhään syksylle sijoittuneen ajankohdan vuoksi. Ihanteellista olisi ollut seminaarin aikaisempi ajankohta, jotta raportoinnille olisi jäänyt enemmän aikaa. Olimme kuitenkin

riippuvaisia yhteistyötahomme aikatauluista, mikä luonnollisesti vaikutti myös opinnäytetyömme työstämisen aikatauluttamiseen. Opinnäytetyömme kirjallisen osuuden rakenteessa, kirjoittamisessa ja kielliasussa olemme noudattaneet Vilkan ja Airaksisen (2003) teoksen toiminnallisen opinnäytetyön kirjallisen raportoinnin ohjeita. Olemme pitäneet opinnäytetyöpäiväkirjaa koko prosessin ajan, mikä on helpottanut merkittävästi opinnäytetyön ideointia, suunnittelua, työstämistä ja ennen kaikkea raportointia.

Opinnäytetyömme tarkoitus ja tavoite ovat muotoutuneet vähitellen prosessin edetessä. Prosessin alussa lähtökohtana ja yhteistyötahon toiveena oli koota kriisityöntekijöiden käyttöön menetelmiä tilanteeseen, jossa kohdataan lapsi perheväkivaltilanteen jälkeen. Ryhmähaastatteluista nousi kuitenkin esille, että erilaisten menetelmien käyttö voi olla usein liian aikaista kohderyhmämme työtehtävässä kohdata lapsi välittömästi perheväkivaltilanteen jälkeen. Erilaisten menetelmien käyttö soveltuu paremmin akuutin kriisin sopeutumisprosessin myöhempisiin vaiheisiin, joissa sosiaali- ja kriisipäivystyksessä työskentelevät kriisityöntekijät eivät ole välttämättä enää mukana. Ryhmähaastatteluiden myötä päädyimme yhteisymmärryksessä Tiina Korvenrannan kanssa siirtämään seminaarin ja sen myötä koko opinnäytetyön painopisteen menetelmistä kriisityöntekijöiden tukemiseen lapsen kohtaamisessa perheväkivaltilanteen jälkeen. Painopisteen muuttuminen hankaloitti opinnäytetyön tekemistä, sillä jouduimme prosessin eri vaiheissa pohtimaan työn todellista tarkoitusta ja tavoitetta. Työskentelymme olisi helpottunut huomattavasti, jos sen painopiste, tavoitteet ja tarkoitus olisivat olleet heti alusta alkaen selvät.

Lopulta opinnäytetyön tarkoitukseksi muodostui tuoda esiin keino, jonka avulla voidaan tukea sosiaalialan ammattilaisten tietoisuutta omista vahvuuksistaan ja valmiuksistaan eli kykyä toimia työtehtävissään. Keinoksi loimme Kasvokkain-seminaarin, jonka avulla pyrittiin tukemaan kriisityöntekijöiden kykyä toimia nimenomaan tilanteessa, jossa kohdataan lapsi akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltilanteen jälkeen. Vaikka olemme suunnitelleet ja toteuttaneet seminaarin yhteistyössä kriisityöntekijöiden kanssa, emme voi olla varmoja sen toimivuudesta muiden sosiaalialan ammattilaisten tukemisessa. Uskomme kuitenkin opinnäytetyömme kokonaisuudessaan olevan jollain

tasolla hyödynnettävissä kriisityön lisäksi myös muilla sosiaalialan osa-alueilla. Kasvokkain-seminaari vastasi asettamaamme tavoitteeseen toivomallamme tavalla.

10 Pohdinta

Toiminnallisena opinnäytetyönämme suunnittelimme ja toteutimme Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöille osallistavan ja vuorovaikutuksellisen Kasvokkain-seminaarin, johon osallistui myös Espoon sosiaali- ja kriisipäivystyksen ja Helsingin kriisipäivystyksen työntekijöitä. Vastasimme seminaarin avulla yhteistyötahomme tarpeeseen saada tietoa ja hyviä käytäntöjä lapsen kanssa tehtävään kriisityöhön. Prosessin edetessä tarve rajautui kriisityöntekijöiden toiveeseen saada lisää tietoa ja käytänteitä erityisesti lapsen kohtaamiseen akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen. Tästä työelämän tarpeesta muodostui opinnäytetyömme tavoite tukea seminaarin avulla kriisityöntekijöiden kykyä toimia kyseisessä tilanteessa.

Koska kriisityö on melko tuore ilmiö sosiaalialalla, kaikki siihen liittyvät tutkimukset ja toiminnalliset kokeilut ovat merkittäviä kyseisen alan ja sen työntekijöiden kehittymisen kannalta. Tämä opinnäytetyönä toteutettu seminaari on edistänyt omalta osaltaan siihen osallistuneiden työntekijöiden kehittymistä kriisityön tehtävissään, mikäli he ovat seminaarin myötä tiedostaneet sen tavoitteiden mukaisesti omia vahvuuksiaan ja valmiuksiaan hyödyntää ja käyttää niitä lapsen kohtaamisessa ja tukemisessa perheväkivaltatilanteen jälkeen. Seminaarissa käydyissä keskusteluissa korostui, että lapsi perheväkivaltatilanteessa on aiheena vielä nykypäivänäkin melko arka, ja jopa ammattilainen voi helposti ummistaa siltä silmänsä. Kyseisen aiheen käsitteleminen seminaarissa koettiin erittäin ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi. Keskusteleminen ainoastaan lapsen asemasta perheväkivaltatilanteessa yhden kokonaisen päivän ajan muistutti seminaariin osallistuneita heidän tehtävästään ottaa lapsi huomioon täysivaltaisena osallisena missä tahansa kriisitilanteessa, jossa lapsi on jollakin tavalla mukana. Parhaimmillaan seminaariin osallistuneiden työntekijöiden havahtuminen aiheeseen voi edistää heidän työyhteisöjensä toimintaa ja sitä kautta yleisellä tasolla kehittää kriisityötä erityisesti lasten kohdalla.

Opinnäytetyönä suunniteltu ja toteutettu Kasvokkain-seminaari on ainutlaatuinen, sillä aika, paikka, osallistujat ja järjestäjät vaikuttavat aina toteutukseen. Tämän vuoksi seminaaria ei voida sellaisenaan toteuttaa toistamiseen. Seminaarissa käytetyt materiaalit ja harjoitukset, seminaarin suunnittelu- ja toteutusprosessin raportointi sekä seminaaripäivän rakenne ovat kuitenkin hyödynnettävissä joko sovellettuna tai sellaisenaan. Perheväkivaltaa ja kriisejä voidaan kohdata kriisityön lisäksi myös muilla sosiaalialan osa-alueilla, joten opinnäytetyön teoreettinen asiasisältö koskettaa useita sosiaalialan ammattilaisia, ja on näin ollen hyödynnettävissä sellaisenaankin. Moniammatillisen työskentelyn tai eri yksiköiden välisen yhteistyön onnistumisen kannalta seminaarin ajatusta voidaan hyödyntää yleisellä tasolla sosiaalialalla.

Opinnäytetyömme tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia sen idean ja sisällön jatkokehittämiselle. Esimerkiksi seminaarin tavoitteen toteutumista voisi tutkia laajemmin. Opinnäytetyönämme toteutettua seminaaria ja sen suunnittelu- ja toteutusprosessia voisi kehittää ja sovellettuna kokeilla muiden kohderyhmien kanssa. Prosessin edetessä ilmeni, että seminaari voisi toimia erinomaisesti esimerkiksi turvakotien työntekijöille toteutettuna etenkin, jos seminaari olisi painottunut alkuperäisen suunnitelman mukaisesti lapsen kanssa käytettäviin menetelmiin akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen. Turvakodin työntekijät työskentelevät lapsen kanssa kyseisessä tilanteessa pidemmän aikaa kuin sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijät, jolloin menetelmien käyttö on lapsen kriisin käsittelyssä oleellisempaa. Opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa voimme todeta, että työssämme on valmiudet kehittää ja toteuttaa myös konkreettinen tuotos kuten opas seminaarin järjestäjälle. Tällaisen oppaan laatiminen vaatii kuitenkin täysin erilaisen näkökulman sen työstämiseen.

Olemme tämän vuoden kestäneen prosessin aikana kehittyneet ammatillisessa mielessä. Tiivis yhteys konkreettiseen työelämätahtoon on linkittänyt meidät vahvasti työelämään, mikä on vahvistanut yhteistyötaitojamme merkittävästi. Seminaarin suunnitteleminen, järjestäminen ja toteuttaminen ovat kehittäneet organisointikykyämme, jota tarvitaan erityisesti sosiaalialan johtamisen ja kehittämisen tehtävissä. Myös oma itseluottamuksemme on kohonnut tämän onnistuneen aikaansaannoksen sekä erityisesti Kasvokkain-seminaarissa esiintymisen ja siitä saadun kannustavan ja rakentavan palautteen myötä. Koemme, että koko

opinnäytetyöprosessi on vaikuttanut rohkaisevasti omaan valmiuteemme astua työelämään sosiaalialan ammattilaisina.

Lähteet

Almqvist, Fredrik 2004. Leikki-ikä ja varhainen kouluikä. Teoksessa Moilanen, Irma – Räsänen, Eila – Tamminen, Tuula – Almqvist, Fredrik – Piha, Jorma – Kumpulainen, Kirsti 2004. Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 42–44.

Cacciatore, Raisa – Korteniemi-Poikela, Erja – Huovinen, Maarit 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.

Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.

Ewalds, Helena (toim.) 2005. Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Verkkodokumentti.
<http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3570.pdf>. Luettu 30.5.2011.

Hammarlund, Claes-Otto 2010. Kriisikeskustelu. Kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktien käsittely. Toivanen, Riikka (suom.). Helsinki: Tietosanoma Oy.

Huhtalo, Pekka – Kuhanen, Jarkko – Pyykkö, Eero 2003. Kotona turvassa. Katkaise väkivallan kierre. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.

Kahri, Mari (toim.) 2003. Lapsen arki on leikkiä II. 3-6-vuotiaat leikin maailmassa. Helsinki: Pienperheyhdistys.

Kauppila, Reijo A. 2003. Opi ja opeta tehokkaasti. Psykkinen valmennus oppimisen tukena. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kinanen, Mare – Pruuki, Heli 2010. Tukea tarvitseva lapsi. Lapsen suru ja kriisit. Teoksessa Jokela, Eero – Pruuki, Heli (toim.) 2010: Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: Lasten Keskus. 311–313.

Koukkunen, Kalevi – Hosia, Vuokko – Keränen, Jukka (toim.) 2005. Iso sivistyssanakirja. Helsinki: WSOY.

Krug, Etienne G. – Dahlberg, Linda L. – Mercy, James A. – Zwi, Anthony B. – Lozano, Rafael (toim.) 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti. Helsinki: Lääkärin sosiaalinen vastuu ry. Terveystiedon edistämisen keskus ry.

Kupias, Päivi 2007. Kouluttajana kehittyminen. Helsinki: Palmenia.

Laine, Anne – Ruishalme, Outi – Salervo, Pirjo – Sivén, Tuula – Välimäki, Päivi 2004. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Lindholm, Eeva-Liisa 1999. Ammatillinen kriisityö. Teoksessa Salonen, Kristina – Dundert, Marja-Liisa – Juntunen Kirsi (toim.) 1999: Kriisi elämän mahdollisuutena. Raportti kriisikeskuksista. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura, SMS-julkaisut. 65.

- Mannerheimin Lastensuojeluliitto n.d. Kasvu ja kehitys. Verkkodokumentti.
<http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/>. Luettu 30.8.2011.
- Mattila, Kati-Pupita 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nurmi, Suvielise 2010. Oppiva lapsi. Eettinen lapsi. Teoksessa Jokela, Eero – Pruuki, Heli (toim.) 2010: Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: Lasten Keskus. 192.
- Ojuri, Auli 2006. Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. 16.
- Oranen, Mikko 2004. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, Annlis – Halila, Ritva – Kivittie-Kallio, Satu – Mertsola, Jussi – Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltointkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 142–143.
- Oranen, Mikko – Keränen, Eija 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. 70–72.
- Peltonen, Anne 2004. Apua ajoissa – Tunnista lapsen hätä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Piaget, Jean – Inhelder, Bärbel 2000. The Psychology of the child. Weaver, Helen (trans.). New York: Basic Books.
- Pojjula, Soili 2008. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Saari, Salli 2003. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Otava.
- Saari, Salli – Kantanen, Irja – Kämäräinen, Leena – Parviainen, Kaisa – Valoaho, Sari – Yli-Pirilä, Pia (toim.) 2009. Hädän hetkellä. Psykkisen ensiavun opas. Helsinki: Duodecim.
- Santrock, John W. 2009. Child development. New York: McGraw-Hill Incorporated.
- Sinkkonen, Jari 2010. Tytöt ja pojat. Kouluikäinen poika. Teoksessa Jokela, Eero – Pruuki, Heli (toim.) 2010: Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: Lasten keskus. 32–40.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Stakes 2002. Elämä ilman pelkoa: Keinoja kouluille puuttua pari- ja lähisuhdeväkivaltaan. Helsinki: Stakes.

Summa, Terhi – Tuominen, Kaisu 2009. Fasilitaattorin käsikirja. Menetelmiä sujuvaan ryhmätyöskentelyyn. Helsinki: Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry.

Tarkoma, Elise – Vuorijärvi, Aino 2010. Ammattisuomen käsikirja. Helsinki: WSOYpro.

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326.

Toivio, Timo – Nordling, Esa 2009. Mielenterveyden psykologia. Helsinki: Edita.

Vantaan kaupunki 2011. Sosiaali- ja kriisipäivystys. Verkkodokumentti.

<http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/lasten_nuorten_ja_perheiden_palvelut/sosiaali-_ja_kriisipaivystys> Luettu 4.9.2011.

Vilén, Marika – Vihunen, Riitta – Vartiainen, Jari – Sivén, Tuula – Neuvonen, Sohvi – Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus. Erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

Vilkka, Hanna – Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

KASVOKKAIN-SEMINAARIN SUUNNITTELU- JA TOTEUTUSPROSESSI 2010–2011

MARRASKUU

- Opinnäytetyön ideoimista ja yhteistyötahon etsintää

24.11.2010 Yhteys Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykseen ja yhteistyön
sopiminen

JOULUKUU

- Opinnäytetyön ideoimista ja suunnittelemista

TAMMIKUU

- Opinnäytetyön ideoimista ja suunnittelemista

20.1.2011 Opinnäytetyön käynnistymisseminaari

HELMIKUU

- Opinnäytetyön suunnittelemista yhteistyössä Tiina Korvenrannan kanssa

1.2.2011 Tapaaminen Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityön
kehittämisestä vastaavan johtavan kriisityöntekijän Tiina
Korvenrannan kanssa

24.2.2011 Opinnäytetyön ideapaperin palautus

MAALISKUU

- Opinnäytetyön suunnittelemista yhteistyössä Tiina Korvenrannan kanssa

3.3.2011 Opinnäytetyön 1. suunnitteluseminaari

30.3.2011 Opinnäytetyön työpajoihin osallistumista

HUHTIKUU

- Opinnäytetyön suunnittelemista yhteistyössä Tiina Korvenrannan kanssa

TOUKOKUU

- Opinnäytetyön suunnittelemista yhteistyössä Tiina Korvenrannan kanssa
- Opinnäytetyön työstämisen aloittelua

12.5.2011 Opinnäytetyön 2. suunnitteluseminaari

13.5.2011 Tapaaminen Tiina Korvenrannan kanssa

- Päädettiin järjestämään kaksi koulutusiltapäivää kriisityöntekijöille
- Sovittiin koulutusten ajankohdiksi 28.9.2011 ja 6.10.2011 klo 12–16
- Tarkennettiin koulutuksen tarkoitusta
- Päätettiin kutsua koulutukseen myös Helsingin ja Espoon kriisityöntekijät
- Sovittiin Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kriisityöntekijöiden ryhmähaastatteluajankohta

KESÄKUU

- Opinnäytetyön teoreettisen aineiston keräämistä ja kirjoittamista

9.6.2011 Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijöiden ryhmähaastattelu, jossa kartoitettiin heidän tietotaitojaan lapsen kohtaamisesta perheväkivaltatilanteen jälkeen ja kyseltiin toiveita koulutuspäivien sisältöä koskien

HEINÄKUU

- Opinnäytetyön teoreettisen aineiston kokoamista ja kirjoittamista
- Yhteydenottoja Helsingin kriisipäivystykseen ja Espoon sosiaali- ja kriisipäivystykseen: ryhmähaastattelujen sopimista

ELOKUU

- Opinnäytetyön teoreettisen aineiston kirjoittamista
- Tulevan koulutuksen sisällön työstämistä

SYYSKUU

- Opinnäytetyön teoreettisen aineiston ja raportin kirjoittamista
- Taustatiedon hankinnan eli ryhmähaastatteluiden toteuttamista
- Käyntejä opinnäytetyön työstämistä ohjaavissa työpajoissa
- Tulevan koulutuksen suunnittelua ja siellä käytettävien materiaalien työstämistä
 - PowerPoint-esitykset teoriakokonaisuuksien pohjalta
 - Valokuvat visualisoimaan PowerPoint-esityksiä
 - Koulutuksen aikataulun ja sisällön työstämistä tiiviissä yhteistyössä Tiina Korvenrannan kanssa

6.9.2011	Helsingin kriisipäivystyksen työntekijöiden ryhmähaastattelu
7.9.2011	Espoon sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijöiden ryhmähaastattelu
7.9.2011	Tapaaminen Tiina Korvenrannan kanssa • Koulutuksen rungon ja aikataulun suunnittelemista• Tilan ja koulutuspäivien uudelleen järjestämistä• Koulutusiltapäivät vaihdettu 5.10 pidettäväksi yhden päivän mittaiseksi koulutukseksi
9.9.2011	Opinnäytetyön 1. työskentelyseminaari • Koulutus-termi vaihdettu sanaksi seminaari• Käyty läpi ja tarkennettu opinnäytetyötä ja sen rakennetta

LOKAKUU

- Kasvokkain-seminaarin sisällön viimeistelyä
- Opinnäytetyön kirjallisen osuuden työstämistä, kirjoittamista ja viimeistelyä

5.10.2011 Kasvokkain-seminaari kriisityöntekijöille Vantaan Myyrmäessä Myyrinkodin juhlasalissa

12.10.2011 Opinnäytetyön 2. työskentelyseminaari

- Opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteiden täsmennystä
- Opinnäytetyön rakenteen ja sisällön täsmennystä

14.10.2011 Englanninkielisen abstraktin palautus

20.10.2011 Opinnäytetyön kieliasu ja oikeakielisuus äidinkielenopettajan tarkistettavaksi

28.10.2011 Valmiin opinnäytetyön palauttaminen

Kriisi

- Tilanne, jossa ihmiselle tapahtuu suuri muutos
- Sopeutumista ja voimavarojen käyttöönottoa
- Väliaikainen vaihe, jossa ihmisen psyyke on äärimmäisyyksien rajoilla

Akuutti kriisi ja sen tunnusmerkit

- Akuutilla kriisillä tarkoitetaan järkyttävän tapahtuman käynnistämää psyykkistä sopeutumisprosessia
- Aiheutuu ennalta arvaamattomasta, äkillisestä ja voimakkaasti vaikuttavasta tilanteesta
- Tunnusmerkkejä ovat tapahtuman ennustamattomuus, sattumanvaraisuus sekä tietoisuus omasta haavoittuvuudesta
- Tapahtuman kulkuun ei pystytä vaikuttamaan omalla käyttäytymisellä tai toiminnalla

Akuutti kriisi ja sen tunnusmerkit

- Käsitys maailmasta ja elämästä sekä sitä säätelevistä tekijöistä muuttuu tai kyseenalaistetaan
- Tapahtumat muuttavat myös elämänarvoja ja muuttavat ihmissuhteiden merkitystä → saattavat muuttua jopa vuosiksi eteenpäin tai loppuelämäksi
- Ihmistä pelottaa kaikki mitä hän ei hallitse ja mihin ei voi vaikuttaa → tarvitsee tietoa ja ulkopuolista tukea

Akuutin kriisin sopeutumisprosessin vaiheet

- Koostuu neljästä eri vaiheesta
 - Psykkinen sokki
 - Reaktiovaihe
 - Työstämis- ja käsittelyvaihe
 - Uudelleen suuntautumisen vaihe
- Prosessin kestossa ja reaktioiden voimakkuuksissa runsaasti yksilöllisiä eroja
- Vaiheet ovat usein päällekkäisiä
- Vaiheet etenevät lapsella samoin kuin aikuisella

Lapsi akuutissa kriisitilanteessa

- Lapset erityisen haavoittuvia traumaattisessa tilanteessa
- Reagoivat siihen kehitysvaiheen ja ikätason mukaisesti
- Aiheuttaa lapselle turvattomuuden tunteen → turvallisuuden tarve tapahtuman jälkeen ylikorostunut
- Kärsivät tapahtumien yhteydessä syyllisyyden tunteesta
- Lapsen ajattelutavan konkreettisuus → häntä voi kiinnostaa tapahtumaan liittyvät yksityiskohtaiset ja aikuiselle merkityksettömältä tuntuvat seikat

Lapsi akuutissa kriisitilanteessa

- 3–6-vuotiaat lapset voivat reagoida kuvaamalla järkyttävää tapahtumaa tai kyselemällä siitä
 - Näkyy usein lapsen leikeissä
 - Voi näkyä taantumisella ikätasoa nuoremmalle tasolle
- 7–12-vuotiaat lapset reagoivat kertaamalla tapahtuman kulkua leikeissään ja puheissaan
 - Voivat pyrkiä ottamaan liikaa vastuuta tapahtumasta tai läheistensä elämästä

Perheväkivallan määritelmä

- Tarkoitetaan perheessä tai muissa sukulaisuus- ja tuttavuussuhteissa tapahtuvaa fyysistä, henkistä, seksuaalista, hengellistä, taloudellista laiminlyöntiä tai väkivaltaa
- Aiheuttajana voi olla puoliso, lapsen vanhempi, oma lapsi, lähisukulainen tai muu läheinen tuttava
- Pelottelemista, alistamista, nöyryyttämistä ja vahingoittamista

Perheväkivallalle tyypillistä

- Ei tule ulkopuolisten tietoisuuteen
- Ympäristönä usein oma koti
- Tekijänä läheinen ihminen
- Yhteiskunnassa ei mielletä samalla tavalla rikokseksi kuin tuntemattoman tekemää väkivaltaa
- Pitkäaikainen prosessi
- Salailua, häpeää ja vaikenemista sekä syyllisyyden tuntemuksia

Perheväkivallalle tyypillistä

- Ei tule ulkopuolisten tietoisuuteen
- Ympäristönä usein oma koti
- Tekijänä läheinen ihminen
- Yhteiskunnassa ei mielletä samalla tavalla rikokseksi kuin tuntemattoman tekemää väkivaltaa
- Pitkäaikainen prosessi
- Salailua, häpeää ja vaikenemista sekä syyllisyyden tuntemuksia

Lapsi perheväkivallan uhrina

- Lapsiin kohdistuvana väkivaltana pidetään mm. fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä, kemiallista väkivaltaa sekä laiminlyöntiä
- Lapsi kohtaa väkivallan suoraan tai välillisesti
- Lapset äärettömän lojaaleja vanhempiaan kohtaan → asettuu usein uhrin puolelle
- Voi aiheuttaa perheessä ketjureaktion (esim. sisarusten keskeinen väkivaltaisuus)

Lähteet

- Pelttonen, Anne 2004. Apua ajoissa – Tunnistetaan lapsen hätä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Saari, Salli – Kantanen, Irja – Kämäräinen, Leena – Parviainen, Kaisa – Valoaho, Sari – Yli-Pirilä, Pia (toim.) 2009. Häädän hetkellä – psyykkisen ensiavun opas. Helsinki: Duodecim.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2009: Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö
- Saari, Salli 2003. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisitilanteista selviytyminen. Helsinki: Otava.
- Stakes 2002. Blämä ilman pelkoa: Keinoja kouluille puuttua pari- ja lähisuhdeväkivaltaan. Helsinki: Stakes.
- Euvola, Helena (toim.) 2005. Kenelle työntekijät kuuluvat? Kurtaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Verkkodokumentti. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3570.pdf>. Luettu 30.5.2017.

Lapsen kehitys Keskilapsuus (5–12v.)

Noora Kylmäkorpi, Pinja Puha,
Maarit Veijonen

Tieto lapsen kehityksestä

- Lasta auttavan ammattilaisen on oltava tietoinen lapsen ymmärtämisen, ajattelemisen, tekemisen ja tuntemisen tasosta keskilapsuudessa
- Tukee lapsen ajatusmaailman ymmärtämistä
- Helpottaa asettumista lapsen asemaan

Huomioitava, että jokaisen lapsen kehitys on yksilöllistä!

Lapsen kehitykseen liittyviä teemoja

- Kielellinen kehitys
- Ymmärtämisen ja ajattelemisen taso
- Tunne-elämä
- Ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot
- Leikki ja luovuus

Keskilapsuus

- Käsittää ajanjakson noin viidestä kahteentoista ikävuoteen asti
- Lapsi omaksuu uusia taitoja ja entiset valmiudet kehittyvät nopeasti
- Lapsi rakentaa identiteettiään → samaa sukupuolta olevalla aikuisella erityinen asema

IÄLTÄÄN 5-6-VUOTIAS LAPSI

Kielellinen kehitys

- Puhe kieliopillisesti oikeaa, sujuvaa ja ymmärrettävää
- Satujen kuunteleminen, keksiminen ja kertominen on mieleistä → Käsittelee satujen avulla askarruttavia asioita
- Kielenkäyttö sidoksissa konkretiaan
- Saattaa osata tai oppia lukemaan

Ymmärtämisen ja ajattelemisen taso

- Ymmärtää melko hyvin käsitteitä
- Johdonmukainen ajattelu ja syy-seuraussuhteen ymmärtäminen
- Pohdiskelee asioita melko konkreettisella tasolla
- Kykenee ajattelemaan ja ymmärtämään asioita eri näkökulmista
- Kykenee perustelemaan omia näkemyksiään
- Ei kykene keskittymään pitkäjänteisesti

Ymmärtämisen ja ajattelemisen taso

- Kykenee ajattelemaan eettisiä ja moraalisia kysymyksiä → saattaa aiheuttaa ahdistusta ja levottomuutta
- Ajattelu ja ymmärrys selkeästi vielä rajoittunutta → rehellisyys ja lapsen kehitystason huomioiminen oleellista

Tunne-elämä

- Tunteiden rajaaminen ajattelusta vaikeaa
- Pelon tunteet yleisiä
- Tunne-elämä vaihtelevaa
- Väsy helposti → levottomuus ja hankaluus
- Tunnetilojen käsitteleminen haastavaa

Ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot

- Kavereiden merkitys suuri → vertailee itseään muihin ikäisiinsä lapsiin
- Pitää vanhempia lapsia esikuvanaan
- Saattaa arvostella vanhempiaan
- Vanhemmat kuitenkin lapsen tärkeimmät ihmiset hänen elämässään
- Tärkein oppimis- ja kasvuympäristö on koti

Leikki ja luovuus

- Leikki paljon ja pitkäjänteisesti
- Muistaa säännöt, osaa tai oppii odottamaan vuoroaan, noudattamaan sääntöjä ja ottamaan muut huomioon
- Fyysiset taidot voivat väliaikaisesti olla kömpelöt
- Tarinat ja kertomukset

IÄLTÄÄN 7-9-VUOTIAS LAPSI

Kielellinen kehitys

- Osaa lukea, kirjoittaa sekä laskea
- Kiinnostunut oppimisesta

Ymmärtämisen ja ajattelemisen taso

- Ymmärtää selkeämmin konkreettisia asioita ja kykenee luokittelemaan niitä
- Ymmärtää vielä kuitenkin paremmin asioita, joita voi itse nähdä, käsitellä ja tuntea
- Hahmottaa vähitellen todellisuuden ja mielikuvituksen eron
- Moraalikäsitykset vahvistuvat entisestään
- Kykenee keskittymään pitkäjänteisemmin

Tunne-elämä, ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot

- Nauttii lisääntyneestä itsenäisyydestä
- Uhmaa vanhempiaan ja kodin sääntöjä vs. kaipaa läheisyyttä ja rakkautta
- → tekee monia asioita miellyttääkseen vanhempiaan

Tunne-elämä, ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot

- Elämänpiiri laajenee koulun alkaessa
- Kouluvuosien alkaessa ystävyysuhteet muuttuvat vähitellen samaa sukupuolta oleviin kavereihin
- Ryhmään kuulumisella, kavereiden mielipiteillä ja hyväksytyksi tulemisella suuri merkitys

Leikki ja luovuus

- Leikki- ja kouluiän rajamaasto häilyvä
- Leikkimisen rinnalla kiinnostus kasvaa liikkumista ja koululaisen taitoja kohtaan

IÄLTÄÄN 10-12-VUOTIAS LAPSI

Ymmärtämisen ja ajattelemisen taso

- Itsenäisen ajattelun kyvyt voimistuvat
- Ajattelu muuttuu abstraktimmaksi ja irtautuu konkreettisesta toiminnasta
- Kykenee suunnittelemaan tulevia toimintoja sekä ymmärtämään vaihtoehtojen merkityksiä
- Pystyy selittämään omaa käytöstään
- Käsite omasta itsestä selkiytyy → osaa eritellä hyviä ja vähemmän hyviä puoliaan
- Arvioi itseään kriittisesti ja voi olla itseään kohtaan kohtuuttoman ankara

Tunne-elämä

- Murrosikä → samanikäisten lasten suuret kehityserot askaruttavat
- Kamppailu lapsuuden ja nuoruuden välimaastossa voi hämmentää
- Monien vaativien kehitystehtävien samanaikaisuus → johtaa helposti tunnepurkauksiin ja kontrollin menettämiseen
- Kaipaa varhaislapsuutensa huolettomuutta ja turvallisuuden tunnetta

Ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot

- Samaistuu omaa sukupuolta olevaan vanhempaan
- Saattaa olla tarve korostaa oman sukupuolen erinomaisuutta
- Haluaa päästä irti vanhempiensa holhouksesta

Leikki ja luovuus

- Leikkiminen on edelleen tärkeää
- Älyllisesti haastavat tai liikunnalliset pelit ja leikit kiinnostavat
- Tytöt ja pojat leikkivät yleensä erillään

Leikin ja luovan toiminnan merkitys

- Leikillä ja muulla luovalla toiminnalla suuri merkitys lapsen elämässä murrosikään asti
- Lapsen psyykkisen terveyden ja hyvinvoinnin kannalta keskeisen tärkeitä
- Niiden kautta lapsi tarkastelee ajatuksiaan, tunteitaan, kokemuksiaan ja elämyksiään → oppii löytämään niille ilmaisukeinoja ja ymmärtämään niitä
- Leikkien muoto ja sisältö muuttuu jatkuvasti
- Leikki on kieli jolla lapsen kanssa kommunikoidaan

Lähteet

- Almqvist, Fredrik 2004. Leikki-ikä ja varhainen koulukä. Teoksessa Mäkelä, Irma – Räsänen, Eila – Tamminen, Tuula – Almqvist, Fredrik – Piha, Jarmo – Kumpulainen, Kirsti 2004. Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 42–44.
- Dunderfelt, Tony 2011. Elämäntapa-psykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kahri, Mari (toim.) 2003. Lapsen arki on leikkiä II. 3-6-vuorokauden leikin maailmassa. Helsinki: Pienperheyhdistys.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto n.d. Kasvu ja kehitys. Verkkodokumentti. <http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys>. Luehtu 30.8.2011.
- Nummi, Suvellise 2010. Oppiva lapsi. Eettinen lapsi. Teoksessa Jokela, Eero – Pruuki, Hei (toim.) 2010: Jo iso, vielä pieni. Koulukäisen lapsen maailma. Helsinki: Lasten Keskus. 192.
- Santrock, John W. 2009. Child development. New York: McGraw-Hill Incorporated.
- Sinkkonen, Jari 2010. Tytöt ja pojat. Koulukäisen pöytä. Teoksessa Jokela, Eero – Pruuki, Hei (toim.) 2010: Jo iso, vielä pieni. Koulukäisen lapsen maailma. Helsinki: Lasten Keskus. 32–40.
- Vién, Marika – Vihunen, Riitta – Vartiainen, Jari – Sivén, Tuula – Neuvonen, Sotvi – Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus. Eriäinen elämäntapa. Helsinki: WSOY.

Lapsen kohtaaminen

Noora Kylmäkorpi, Pinja
Puha, Maarit Veijonen

Kohtaamisen määritelmä

- Monikerroksista kasvokkain asettumista toisen ihmisen kanssa
- Kohtaaminen lähtee katseista ja eleistä
- Seuraavaksi tulee kuuleminen, näkeminen ja toisen ihmisen nähdyksi tuleminen
- Kohtaamisen edellytyksenä on ihmisyyden arvostaminen, avoin ja nöyrä asenne elämäänsä sekä nähdyksi tulevien tarinoiden merkityksen ymmärtäminen

Kohtaamisen määritelmä

- Ei edellytä tietyn tekniikan hallintaa
- Ei voi piiloutua minkäänlaisen suorittamisen taakse
- Kohtaamisessa otettava huomioon, että erilaiset persoonat voivat herättää tunnereaktioita
- Hyvän kohtaamisen perustana tietoisuus ihmisen ainutkertaisesta ja arvokkaasta elämästä
- Hyvän, arvostavan ja vahvistavan kohtaamisen taustalla on asenne, joka mahdollistaa hyvän kohtaamisen ymmärtämisen ja oppimisen → asenteen ollessa kohdallaan, tarvitaan kohtaamisen harjoittelua sillä kohtaaminen on taito, joka kehittyy harjoittelun myötä

Lapsen kohtaaminen ja sen periaatteet

- Kohtaamisen keskiössä ovat arvostaminen, kunnioittaminen, huolenpito ja luotettavuus
- Kohtaamisessa vaikuttavat samat periaatteet, oli kyseessä sitten lapsi tai aikuinen
- Lapsen ja aikuisen roolit kuitenkin erilaiset → lapsen kohtaaminen on erityistä
- Aikuisen vastuu kohtaamisessa suurempi

Lapsen kohtaaminen ja sen periaatteet

- Aikuinen on vastuussa siitä, että lapsi tulee kohdatuksi, saa olla turvassa, eikä tule loukatuksi
- Kohtaamisessa otettava huomioon lapsen kehitysvaihe
- Hyvässä kohtaamisessa lapsen ei tarvitse suorittaa mitään eikä hänen tarvitse tavoitella aikuisen ihailua tai hyväksyntää
- Hyvässä kohtaamisessa lapsi saa olla oma itsensä

Ammattilaisen ja lapsen kohtaaminen

- Kohtaamisessa objektin ja subjektin sijaan kaksi subjektia
- Ammattilaisen ei tulisi käyttää ammattilaisvaltaa → lapsen tunteita ei tule tulkita
- Ammattilaisen pysyttävä herkkänä ja avoimena pohdinnolle siitä, mikä oikeuttaa tulkitsemaan ja reagoimaan

Ammattilaisen ja lapsen kohtaaminen

- Lapsen persoona ei ole työn kohde! → ammattilaisen tehtävänä on huolehtia, hoivata ja ohjata lasta
- Ammattilaisen tulee hyväksyä myös erehtyminen
- Ammattilainen on valmis keskustelemaan asioista ja hakemaan niihin muita näkökulmia → avarakatseisuus, kuunteleminen, luovuus sekä riittävä ammatillinen itseluottamus

Ammattilaisen ja lapsen kohtaaminen

- Arvostavan kohtaamisen merkityksen ymmärtäminen on tärkeää lasten parissa työskentelevien aikuisten keskuudessa
- Aikuisten oma lapsuus on aina läsnä lapsen kohtaamisessa → päätelmien ja tulkintojen tekemistä on syytä välttää
- Aikuinen on tarkoitettu olemaan lasta varten niin vanhemmuuden kuin ammattiauttajan tehtävissä

Lähteet

- Huhtalo, Pekka – Kuhanen, Jarkko – Pyykkö, Eero 2003. Kotona turvassa. Katkaise väkivallan kierre. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.
- Mattila, Kati-Pupita 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Ensisijainen tehtävä turvata lapsi ja hänen olonsa
- Luottamuksen sekä turvallisen, ystävällisen ja myötätuntoisen ilmapiirin luominen oleellista
- Lasta ei saa jättää yksin järkyttävän tapahtuman jälkeen vs. tarvittaessa tulee antaa olla rauhassa
- Ammattilaisen tulee ottaa huomioon koskettamisen vaikutus lapseen → lapsi itse määrittelee kosketuksen tarpeellisuuden
- Lapsen reaktiot tulee ottaa vastaan hyväksyen

Ilmaisujen merkitys

- o Lapsen oltava selvillä asioista, jotka vaikuttavat hänen perusturvallisuuteensa → tulee kertoa rehellisesti asiat niin kuin ne ovat, otettava kuitenkin huomioon lapsen kehitystaso ja hänessä heräävät kysymykset
- o Aikuisen ilmaisulla suuri merkitys → kiertoilmaukset ja kaunisteleva kieli voivat olla lapselle vahingollista ja pelottavaa
- o Lapsen vanhempia ei tule kyseenalaistaa lapsen silmissä

Keskustelun merkitys

- o Lapsen kanssa työskentelevän ammattilaisen tärkeimmät välineet ovat puhuminen sekä leikki ja muu luova toiminta
- o Lapset haluavat usein puhua tai käsitellä tilannetta kun siihen annetaan mahdollisuus → kokemus itsensä ja mielipiteidensä arvokkuudesta merkityksellistä
- o Hyviä kysymyksiä:
 - o Mitä tapahtui?
 - o Miltä se näytti ja kuulosti?
 - o Miltä sinusta tuntui?
 - o Miten sinä itse toimit?
 - o Miten tilanne päättyi?
 - o Miltä sinusta tuntuu nyt?

Keskustelun merkitys

- Pienemmällä lapselle keskusteluun keskittyminen lyhytjänteistä → luovilla toiminnoilla tärkeä asema
- Joillekin lapsille tilanteesta puhuminen voi olla vaikeaa → ei saa painostaa

Keskustelun merkitys

- Lapselle ei voida luvata vaitiota
- Lapsen kanssa tulee keskustella siitä, kuka tietää väkivallasta ja keneltä voi pyytää apua
- Ammatilaisen tulee olla selkeä ja konkreettinen omassa toiminnassaan

Lähteet

- Cacciatore, Raisa – Korteniemi-Poikela, Erja – Huovinen, Maarit 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.
- Huhtalo, Pekka – Kuhanen, Jarkko – Pyykkö, Eero 2003. Kotona turvassa. Kaikaise väkivallan kierre. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.
- Kinanen, Mare – Pruuki, Heli 2010. Tukea tarvitseva lapsi. Lapsen suru ja kriisit. Teoksessa Jokela, Eero – Pruuki, Heli (toim.) 2010: Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: Lasten Keskus. 311–313.
- Oranen, Mikko 2004. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, Annis – Halla, Ritva – Kivitie-Kallio, Satu – Mertsola, Jussi – Niemi, Sirkku 2004: Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 142–143.
- Saari, Salli – Kantanen, Irja – Kämäräinen, Leena – Parviainen, Kaisa – Valoaho, Sari – Yli-Pirilä, Pia (toim.) 2009: Hädän hetkellä –psykkisen ensiavun opas. Helsinki: Duodecim.

KASVOKKAIN-SEMINAARIN AIKATAULU

9.00	Aamukahvi
9.15	Tervetuloa (Tiina Korvenranta & opiskelijat Pinja, Noora ja Maarit)
9.20	Orientaatioharjoitus (Tiina Korvenranta)
9.25	Opiskelijoiden esittely, tunnekortit ja osallistujien esittelyt (opiskelijat)
9.45	Teoria: Perheväkivalta akuutin kriisitilanteen aiheuttajana - Lapsi perheväkivallan uhrina + keskustelu (opiskelijat)
10.20	TAUKO
10.35	Harjoitus 1 (Tiina Korvenranta)
10.55	Teoria: Lapsen kehitys + keskustelu (opiskelijat)
11.30	LOUNAS
12.30	Teoria: Lapsen kohtaaminen + keskustelu (opiskelijat)
13.00	Harjoitus 2 (Tiina Korvenranta)
14.15	TAUKO
14.15	Teoria: Lapsen tukeminen perheväkivaltatilanteen jälkeen + keskustelu (opiskelijat)
14.45	Kirjallinen palaute, loppukeskustelu ja toiminnallinen palaute tunnekorteilla (opiskelijat)
15.30	Seminaarin päätös

KUVIA KASVOKKAIN-SEMINAARISTA

PowerPoint-esitykset

Istumajärjestys puolikaassa

KUVIA KASVOKKAIN-SEMINAARISTA

Tunnekorttiharjoitus

Keskustelua parin kanssa

HARJOITUS 1

Haastatelkaa vuorotellen toisianne parin kanssa alla olevin kysymyksin. Aikaa 10min/henkilö eli yhteensä 20 min.

HAASTATTELU:

Kerro jokin työhön liittyvä huippukokemus, jossa työskentelit lapsen/lasten kanssa:

Mikä on parasta työssäsi, kun kohtaat lapsia?

Mikä on haastavinta työssäsi, kun kohtaat lapsia?

Mitä tekisit töissä toisin lapsia tavatessasi?

Miten hoidat omaa jaksamistasi?

Mitä hyvää näet työyhteisössäsi?

Mitä arvostat itsessäsi työntekijänä eniten?

Mikä innostaa sinua työssäsi eniten?

HARJOITUS 2

NELJÄ KIERTÄVÄÄ RYHMÄÄ:

Ryhmä 1:

Valmistautuminen tapaamiseen, kesto yht. 15min; 10min varsinainen suunnittelu, 5min refl.+ tavoitepalaute

- 2 vetäjää
- 3 työntekijää
- 2 reflektiojia
- 1 tavoitteiden muodostumisen seuraaja

Ryhmä 2:

Kotikäynti, kesto yht. 15min; 10min varsinainen keskustelu, 5min refl.+ tavoitepalaute

- 3 perheenjäsentä (opiskelijat)
- 3 työntekijää
- 2 reflektiojia
- 1 tavoitteiden muodostumisen seuraaja

YHT: 6

Ryhmä 3:

Tapaamisen purkuryhmä, kesto 15min; 10min varsinainen purku, 5min reflektointi

- 2 vetäjää
- 3 työntekijää
- 2 reflektiojia

YHT: 7

Ryhmä 4:

Työnohjaukset, kesto 15min

- X-määrä työnohjaajia
- X-määrä työntekijöitä

HARJOITUKSEN ETENEMINEN:

1. Kierros:

Täytetään tapaamisen valmistautumispaikka (8), muut osallistujat tekevät samaan aikaan pariharjoituksena työnohjausharjoituksen (18 eli 9 paria, jos enemmän osallistujia, niin muodostetaan enemmän pareja tai kolmen ryhmiä).

2. Kierros:

Valmistautumispaikassa olleet työntekijät siirtyvät tapaamaan perhettä (3). Perheen muodostavat opiskelijat. Perheen tapaamiseen tulee 2 reflektointia ja 1 tavoitteiden muodostumisen tarkkailija, jotka tulevat mukana valmistautumisryhmästä. Seuraavat tapaamiseen valmistautujat (3) tulevat 1. kierroksen työnohjauksesta. Samoin reflektointit (2) ja tavoitteiden muodostumisen tarkkailija (1) tulevat 1. kierroksen työnohjauksesta.

Työnohjaukseen jäävät 12 eli kuusi paria vaihtaa roolia eli työnohjaajasta tulee työnohjattava.

3. Kierros:

Perhettä tavanneet työntekijät sekä reflektointit ja tarkkailija (6) siirtyvät tapaamisen purkupaikkaan, jonne tulee vetäjät (2) ja reflektointit (2) työnohjauksesta (4).

Valmentautumisessa olevat työntekijät siirtyvät tapaamaan perhettä ja heidän mukanaan siirtyvät valmentautumistyöryhmän reflektointit ja tavoitteiden toteutumisen tarkkailija (6).

Valmentautumispaikkaan siirtyvät työnohjauksesta 3 työntekijää, 2 reflektointia sekä 1 tavoitteiden muodostumisen tarkkailija.

Työnohjauksesta 2 siirtyy vetämään valmentautumisryhmää ja valmentautumistyöryhmän vetäjät 2 siirtyvät työnohjaukseen.

4. Kierros:

Työntekijät, reflektointit ja tarkkailijat siirtyvät purkuryhmästä työnohjaukseen (3 paria).

Muutoin kierros pyörittää yhden ympäri. Valmentautumistyöryhmän pari vaihtaa työnohjauksessa roolia, toisesta työnohjaaja, toisesta työnohjattava.

Harjoitus loppuu 4. kierroksen jälkeen; 15min. yhteinen purkukeskustelu

1. TYÖPÄIVÄ

Poliisi:

Poliisin tutkintailmoituksen mukaan Jarin epäillään pahoinpidelleen vaimonsa Elinan lyömällä tätä kerran nyrkillä oikeaan poskeen. Tapahtuma-aika oli torstai-ilta klo 21.20. Paikalla partio totesi, että Jari oli päihtynyt, Elina ei vaikuttanut päihtyneeltä. Perheessä 10-vuotias lapsi, Amalia, joka oli paikalla pahoinpitelyn sattuessa. Tilanne oli partion saapuessa rauhoittunut, mutta Jarin päihtymyksen vuoksi hänet vietiin poliisin putkaan yöksi.

Poliisi soitti lastensuojeluilmoituksen sosiaali- ja kriisipäivystykseen klo 22.15. Poliisi antoi samalla äidin puhelinnumeron.

Sosiaali- ja kriisipäivystys:

Poliisin soitettua ilmoituksen, se kirjattiin ja samalla havaittiin, ettei lapsella ole aikaisempia lastensuojeluilmoituksia, eikä perhe ole sosiaalihuollon asiakkaana. Äidille soitettiin klo 22.30. Elina kertoi, että hänen miehensä on ollut työttömänä pari kuukautta irtisanomisen vuoksi. Elina kertoi, että parin kuukauden aikana Jari on käyttänyt paljon alkoholia ja vaikuttaa Elinan mukaan masentuneelta. Elina kertoo Amalian pelästyneen tilannetta kovasti, koska heillä ei ole aikaisemmin ollut väkivaltaa. Elina toivoo apua erityisesti Jarille ja pohtii, miten tapahtuma vaikuttaa Amandaan. Sovittu soitto seuraavana päivänä tapaamisen sopimiseksi. Informoitu Elinaa lastensuojeluilmoituksesta ja siitä, että Jaria tavataan putkalla, mikäli mahdollista, seuraavana aamuna.

2. TYÖPÄIVÄ

Sosiaali- ja kriisipäivystys:

Soitettu aamulla putkalle ja saatu kuulla, että Jari on jo päästetty pois.

Tehty työsuunnitelmaa ja työryhmässä sovittu, että soitetaan äidille ja tarjotaan tapaamisaikaa perheen kotona.

Soitettu äidille aamulla, joka kertoo, että Jari on tullut kotiin ja on mennyt lepäämään. Äiti toivoo, että tilanteesta tultaisiin heidän kanssaan keskustelemaan iltapäivällä, jotta Jari saa hieman levätä. Sovittu kotikäynti klo 15 perheen kotiin.

HARJOITUKSEN ESIMERKKIPERHE:

Jari: 40-vuotias, työttömänä kaksi kuukautta, koska työnantaja joutui irtisanomaan 20 työntekijää tuotannollis-taloudellisista syistä. Ammatiltaan on puhelinteknikko.

Masentaa, kun ei tiedä, saako työtä ja mitä jaksaa nyt sitten hakea. Taloudellinen tilannekin huolestuttaa. Myöntää, että juo kaljaa jonkin verran, koska se kohottaa hieman mielialaa. Pitää omana periaatteenaan, ettei lyö naista, mutta nyt vaimo oli liikaa nalkuttanut juomisesta ja siitä, ettei hän tee kotitöitä juurikaan, vaikka on kaikki päivät kotona, kun vaimo on töissä. Tuntee voimakasta häpeää ja syyllisyyttä tapahtuneesta. Toivoo, ettei vastaavaa tapahdu koskaan enää, mutta miettii toisaalta sitä, että jos vaimo nalkuttaa ja hänen pinnansa menee, niin ei tiedä, mitä tapahtuu.

Elina: 38-vuotias myyjä, päivätöissä Citymarketissa osastovastaavana. Elina miettii, miten jaksaa, jos Jari ei reipastu. Taloudellinen tilanne huolestuttaa Elinaa jonkun verran. Säikähti väkivaltaa ja Elinan mieleen tuli se, kun oman äidin miesystävä oli ajoittain väkivaltainen äitiä kohtaan. Elina näki tuolloin väkivaltaisia tapahtumia. Elinaa huolestuttaa, miten tapahtuman näkeminen vaikuttaa Amaliaan. Elina ei tiedä, miten nyt suhtautuu Jariin; on vihainen, pettynyt, kyllästynytkin, koska Jari ei auta kodin askareissa, vaikka on kotona kaikki päivät. Toivoo, että kaikki kääntyisi hyväksi.

Amalia: 10-vuotias neljäsluokkalainen tyttö, joka harrastaa voimistelua. Amaliasta on kivaa, kun isä on ollut kotona, kun hän tulee koulusta. Isän kaljanjuonnista Amalia ei pidä, koska isästä tulee silloin hyvin synkkä ja vaitonainen. Amalia pelästyi, kun isä löi äitiä, eikä Amalia halua, että niin käy enää ikinä. Amalia on miettinyt, että nyt isää täytyy varoa ja että hänen itsensä pitää käyttäytyä hiljaa ja hyvin, ettei isän kiukustuminen johdu hänestä.

KYSYMYKSIÄ LAPSEN KANSSA KESKUSTELUUN:

Mitä tapahtui?

Miltä se näytti ja kuulosti?

Miltä sinusta tuntui?

Miten sinä itse toimit?

Miten tilanne päättyi?

Mikä auttoi sinua selviytymään tilanteessa?

Miltä sinusta tuntuu nyt?

KYSYMYKSIÄ VANHEMPIEN KANSSA KESKUSTELUUN:

Jos keskustelu vanhempien kanssa yhdessä, kysy uhrilta ensin:

Mitä tunsit, miten reagoit, mitä ajattelit, miten käyttäydyit?

Miten selviydyit siitä? Miten vastustit? (voima, tulevaisuusorientaatio)

Mistä sinulle tärkeistä asioista tämä kertoo?

Miten tämä muuttaa elämääänne?

Jos tekijän kanssa keskustellaan erikseen, niin voit kysyä:

Mitä tunsit, miten reagoit, mitä ajattelit, miten käyttäydyit?

Kun kaikki tapahtunut on muiden syytä, kysy väkivallan tekijältä:

Onko omassa toiminnassasi mitään, minkä suhteen toivot muutosta?

Kun tekijän on vaikea nähdä tekojensa seurauksia muille, kysy väkivallan tekijältä:

Mikä omassa käytöksessäsi voi toisista olla pelottavaa?

Kun väkivalta on tapahtunut ja todettu, kysy väkivallan tekijältä:

Kun ajattelet tapahtunutta, missä vaiheessa olisit voinut vaikuttaa tapahtumien kulkuun omalla toiminnallasi?

REFLEKTIO-OHJE:

Kuunnellessasi kirjoita paperille sanoja ja/tai lauseita, jotka jollain tavalla koskettavat sinua. Tee kirjaus kertojien omilla sanoilla. Kirjaa sanoja, lauseita tai metaforia, jotka ovat sinulle jostain syystä merkityksellisiä ja tärkeitä, jotka resonoivat.

Reflektoijat lukevat vuorotellen kertojille sanoja/lauseita, joita ovat kirjoittaneet. Kertajat kuuntelevat kommentoimatta.

TYÖNOHJAUSOHJE:

Pyydä työnohjattavia kertomaan tilanne työstä.

Pyri työnohjaajana tunnistamaan työnohjattavien kertomasta tunteiden ja käyttäytymisen takana piileviä arvoja ja arvostuksia.

Apukysymyksiä:

- mitä täsmällisesti ottaen tarkoitat, kun puhut esim. _____?
- kun puhut _____, niin mikä on eniten vaikuttanut mielipiteisiisi siitä?
- miksi tämä on sinulle tärkeää?
- mitä tämä kertoo siitä, mitä haluat elämältäsi?
- mihin unelmiin tai toiveisiin kuvaamasi asiat/arvot liittyvät?
- miksi sinulle oli tärkeää toimia näin?
- kuka sinulle merkittävä ihminen ei olisi yllättynyt kuullessaan tämän?
- jos näkisit itsesi hänen silmin, mitä hän kertoisi arvostavansa sinussa eniten?

PURKUKESKUSTELU:

1. Vetäjän johdolla sovitaan keskustelun periaatteista, (tarkoitus puhua juuri olleesta tapaamisesta/kotikäynnistä ym.), informoidaan keskustelun kulusta ja kestosta.
2. Käydään läpi faktat, ajatukset ja reaktiot. Vetäjä huolehtii siitä, että jokainen kertoo vuorollaan omista kokemuksistaan. Vapaa keskustelu tapaamisesta/kotikäynnistä.
3. Vetäjä tekee lyhyen yhteenvedon ja tukee normalisointiin.

PALAUTEKYSELY

1. Kasvokkain-seminaarissa minä

- a) opin paljon uusia tai hyödyllisiä tietoja tai toimintatapoja
- b) opin hieman uusia tai hyödyllisiä tietoja tai toimintatapoja
- c) en oppinut juurikaan uusia tai hyödyllisiä tietoja tai toimintatapoja
- d) en oppinut lainkaan uusia tai hyödyllisiä tietoja tai toimintatapoja

2. Seminaarin vuorovaikutuksellisuus

- a) Seminaari oli hyvin vuorovaikutuksellinen
- b) Seminaari oli riittävän vuorovaikutuksellinen
- c) Seminaari ei ollut juurikaan vuorovaikutuksellinen
- d) Seminaari ei ollut lainkaan vuorovaikutuksellinen

Miten vuorovaikutus tai sen puuttuminen vaikutti oppimiseen?

3. Toisten yksiköiden työntekijöiden läsnäolo tuki oppimistani

- a) paljon
- b) hieman
- c) ei juurikaan
- d) ei ollenkaan

4. Seminaari tuki kykyä kohdata lapsi akuutissa kriisitilanteessa perheväkivaltatilanteen jälkeen

- a) paljon
- b) hieman
- c) ei juurikaan
- d) ei ollenkaan

Jos sinulla on lisättävää tai kommentoitavaa voit kirjoittaa sen paperin kääntöpuolelle!

Kiitos vastauksistasi!